

**«ՌՈՒԲԵՆ ՍԵԻԱԿԻ
ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ»**

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ ՀԻՆԳ ՊԱՏՆԵՐՆԵՐՈՎ

ՀԵՂԻՆԱԿ

ԳԷՈՐԳ ԳԱՊԱՐԱՃԵԱՆ

Մատենաշար «ԱՐԱՐԱՏ» ՕՐԱՐԵՐԻ
1986, ՊԷՂՈՐ

«ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ»

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ ՀԻՆԳ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

ՀԵՂԻՆԱԿ՝

ԳԷՈՐԳ ԳԱՊԱՐԱՃԵԱՆ

Մամեհաշար «ԱՐԱՐԱՏ» Օրաթերթի
1986, Պէյրուք

ՈՐՊԵՍ ՅԱՌԱԶԱՐԱՆ

Ռուսերէն Սեւակի ծննդեան 100-ամեակին եւ նահատակութեան 70-ամեակին առթիւ, տաճարախա գրողի, ըմբոս մտաւորականի եւ իմաստուն հայրենասէրի կարեւոր բայց հերոսավայել կեանքէն դրուագներ, տարբեր շրջաններուն ապրուած, քառերկի մը վերածելով՝ հանրութեան ներկայացուցած է վաստակաւոր քեմադրիչ – դերասան Գեորգ Գապարանեան:

Անով կ'արտացոլայ հմայիչ եւ տիրական կերպարը բացառիկ ուսումնատենչ, բժշկութեան ուսանող հայ եռիտասարդին, իր ժողովուրդի տառապանքով այրող ու մրրկող բանաստեղծ – գրողին, Ազգի գոյութեամբ տագնապող եւ անոր յանբժութեան հաւատացող ֆաշիստական գործիչին, պատուախնդիր հօր, հաւատարիմ ամուսնին, վտանգի դէմ խիզախ եւ մարդու եւ Ազգի փրկութիւնը, պատուաւոր գոյատեւումը յարատեւ դիմադրութեան ու յանդուգն խոյանքի մէջ տեսնող յեղափոխականաշունչ մարտիկին:

Ռուսերէն Սեւակի սխրալի ու ողբերգական կեանքէն վերցուած պատկերներուն ընդմէջէն, առուեստագէտ – հեղինակը մեզ դէմ յանդիման կը բերէ մեր ժողովուրդի պատմութեան ամենէն բախտորոշ մէկ ֆանի եղիւթիւններու հետ, որոնք յուզիչ են մինչեւ ծայր, ցնցող եւ յոյժ ուսանելի:

Թատերականացուած այդ դէպքերու դիտարդն կամ ընթերցողը կը համակուի խոր ցաւով եւ արդար վրէժխնդրութեամբ ի տես եւ ի լուր եւրոպական նենգամիտ դիւանագիտութեան ստոր խաղերուն, խաչակիր կոշուած տէրութիւններու մեղսակցութեան ու դրոժան կեցուածքին՝ հանդէպ սպանդանոց բշուող հայութեան, ինքզինքնին առեն մը "յառաջադէմ", "ազատամիտ" ու "ընկեր" կոչած "իբրիհա-

տական՝ներու հայտնաց ու գազանարարոյ նկարագրին, հայ ազգային ղեկավարութենէն դասի մը մանկամիտ դատողութեան եւ ուրիշներու ալ պատեհապաշտ, քծնող, Ոճրագործէն ծնկաշոք գթութիւն խնդրող ստորաքարշութեան, ինքնախաբէութեան, որ իր տէրերուն օգուտ շքերելէ բացի, դիրացուց գործը Արեւմտահայութիւնը արմատախիլ ու քնջինջ ընել վնասներուն:

Հանդիսատեսը, այս բոլորի դիմաց, դժուար կրնայ զըսպել իր հոգիէն պոռթկացող զայրոյթը, անգոր հեկեկանք մը որ կ'ալեկոծէ իր ներսիդին: Բայց որքա՛ն խոր կ'ըլլայ նաեւ իր սփոփանքը, իր հրեւումնքը պոռկուն երբ, ներկայացման աարտին, կ'ըմբռնէ բնմի վրայէն յաղթ տողանցքը Սեւակի եւ իր յաջորդներուն, կը տեսնէ ո՛չ միայն Յեղին Յարութիւնը, վերապրումը այլեւ՝ անոնց ամենի խոյանքը Ռեիքի ու Անարդարութեան որջէն վրայ, այնտեղ կորուզումը նաեւ Յաղթական դրօշին Հայութեան, գոչելով, անմահ Սեւակի ու իր նմաններուն պէս՝ «ԱՅԼԱՍԵՐՈՒՄ», ո՛չ, այլ՝ «ՎԵՐԱՄԵՆՈՒՄ»:

Ժողովուրդը գտած է այլեւս Սեւակի ցանկացած առաջնորդները: Այդ կարգի ղեկավարութեամբ պարտի առաջնորդուիլ Հայ – Սփիւռքը նաեւ այսօ՛ր:

Այո, շափագանց յուզիչ, բայց նաեւ, նոյնքան ու աւելի ոգեշնչող ու խանդավառիչ քառերեկ մըն է այս, որ կրնայ, արդէն իսկ, իր արժանի տեղը գրաւել մեր բեմադրիչներու քառերախաղերու ցանկին վրայ և ստէպ ներկայացուիլ հանրութեան որը, վստահ ենք, բացառիկ վայելք մը ըմբռնուած ըլլալու տպաւորութիւնը պիտի կրէ:

Եւ որքա՛ն մաղթելի պիտի ըլլար որ սոյն սեղմ քառերեկը, քիչ մը ընդլայնուելով եւ խորացուելով, դրուելով աւելի լայն շրջագիծի մէջ, օրին մէկը վերածուէր շարժապատկերի, հմուտ ֆիլմարտադրիչի մը ձեռքով:

Խիստ գնահատելի նախաձեռնություն մըն է Գ. Գապարանեանի սոյն մտայղացումը: Մաղքելի է որ ան օրինակ ծառայէ եւ դառնայ վարակիչ: Հայկ. Դատին եւ մեր ժողովուրդի անկորնչելի իրաւունքներուն ծառայելու ինքնատիպ, յոյժ օգտակար միջոց մը գտած կ'ըլլան մեր թատերագիրներն ու բեմադրիչները մանաւանդ:

Մասնաւորապէս այնպիսիները որոնք, նիւթի ընտրութեան դժուարութիւն կամ աղքատ խաղացանկ ունենալու հետեւանում կարծես, տժգոյն եւ հետաքրքրութենէ զուրկ ընեն կը ներկայացնեն հանրութեան:

Յատկապէս մեր թատերագիր – բեմադրիչներուն կը յանձնարարենք որ անելի մեծ կարեւորութիւն ընծայեն մեր հերոսական – ողբերգական անցեալին, Եղեռնը եւ Հերոսամարտը իրենց գլխաւոր դերակատարներու տիպակաճացումով, զանոնք պատկերներու վերածած, հանեն բեմահարակ: Օրուան հրատապ մէկ պահանջը կը կազմէ այս:

“ԱՐԱՐԱՏ”ի եմբագրութիւնը իր առամադրութեան ներքեւ դուռած սոյն գողտրիկ թատրերկը իր օրկանի տասնեակ մը իրարայաջորդ թիւերուն մէջ հրատարակելէ բացի, զայն լոյս ընծայեց ահա, նաեւ գրքոյկի մը ձեւով:

Ռուբէն Սեւակի ծննդեան Հարիւրամեակին եւ նահատակութեան 70-ամեակի նշման – անցեալ տարի եղած Նիսի մէջ – բերուած խորհրդանշական մասնակցութիւն մը եղած ըլլայ այս մէկը:

Կը յուսանք, որ զայն ձեռքի տակ ունեցող մեր բեմադրիչներէն մէկն ու մէկը չի վարանիր զայն բեմ փոխադրելու շուտով, Եղեռնի 72-Ամեակին առթիւ – կամ այլ տարեդարձներու պատեննութեամբ – կիրանանի մէջ թէ այլուր:

ԺԻՐԱՅԻ ՆԱՅԻՐԻ

ԽԱՂԸ ՏԵՂԻ Կ՝ՈՒՆԵՆԱՅ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐՈՎ

- 1.- Լողանի Համալսարանը:
- 2.- Պոլիս, Ռուբէն Սեւակի Տան Մէջ:
- 3.- Զանգըրիի Մէջ, 1915-ի Եղեռնին, Հայերու Աքսորի Հաւաքա-
վայր:
- 4.- Պոլիս, Հալիտէ էտիպի Գրասենեակին Մէջ:
- 5.- Պոլիս, Գերմանական Դասպանատան Մէջ:

ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆԵՐԸ ԻՐԵՆՅ ՄՈՒՏՔԻ ԿԱՐԳՈՎ

Րէթթէօր, Տեսութ՞ Լողանի ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ.
 ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿ՝ ՆԱՀԱՏԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ, ԲԺԻՇԿ, ԳՐԱԳԷՏ.
 ԺԱՆՆԻ ՍԵՒԱԿ՝ ԲԺԻՇԿ ՍԵՒԱԿԻ ԿԻՆԸ.
 ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ ՆԱՀԱՏԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ, ԳՐԱԳԷՏ.
 ԱՐԱՄ ԱՆՏՕՆԵԱՆ՝ ՊԱՏՄԱԳԷՏ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ, ԳՐԱԳԷՏ.
 ՄԻՔԱՅԷԼ ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ՝ ԳՐԱԳԷՏ.
 ՀԱԼԻՏԷ ԷՏԻՊ՝ ԹՈՒՐՔ ԳՐԱԳԻՏՈՒՂԻ, ՎԻՊԱԳԻՐ.
 ՎԱՆԿԷՆՀԱՅՄ՝ ՊՈԼՍՈՅ ԳԵՐՄԱՆ ԴԵՍՊԱՆ.

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑՈՒՄ

ՇԱՏ ԹԵԹԵՒ ԶՕՂԱՆՋՆԵՐՈՒ ԽԱՌՆՈՒԱԾ ՆՈՒԱԳ

Մինչեւ արտասանութեան աւարտը վարագոյրը մութին մէջ կը բացուի: Ընդդրմին խորքը ու մէջտեղը արտասանողը կեցած է դէմ-քը մութին մէջ. կարծես սիլուէթ մըն է:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂ ԶԵՐԵՒԻՐ

Հոգիս հագա՛ր խուլ ղողանջներով
 Գոռացե՛ք զանգեր, ու կատաղօրէն
 Գահավիժեցե՛ք ձեր երկար թառէն
 Ուրկէ միայն լալ զիտցա՛ք դարերով...
 Օ՛... ղողանջեցե՛ք, Աստուա՛ծն է մեռեր..

Անօրինե՛ր, անգործներու կո՛ւռ քանակ,
 Փոս աչքերնիդ դէպի երկինք զո՛ւր քանակ..

Տառապանքի՛ ուսայնակներ, ի կռի՛ւ...
Ի զէ՛ն՝ կի՛ներ, ի զէ՛ն ծերե՛ր արեխաի...

ՎԵՐՋԻՆ ՏՈՂԻՆ ՊԱԹՂՐԻԻ ԴՈՓԻՒՆ ՇԱՏ ԿԱՐՃ

Արտասանողին վրայի լոյսերը կը մարին կատարեալ մութ այս բնմին ձախ անկիւնը, զրեթէ սանդուխներու աւարտին, կռնակը աւան սէնի պատին կեցած է պատմողը:

Երբ խօսիլ կը սկսի բուրսուիթը կիսով զինքը կը լուսաւորէ ճերմակ:

ԽՕՍՆԱԿ.՝ Փոթորկայոյզ ալեկոծ ծով մըն էր Ռուբէն Սեւակ. բուն անունով Ռուբէն Չիլինկիրեան: Ծնած 1885 Փետրուար 15-ին Թուրքիոյ արեւմտեան դիւղաքաղաքներէն Սիլիվրիի մէջ. եւ մեռած, ջարդուած 1915-ին, էնկիւրիի ճամբուն վրայ, Չանքըրիի մօտերը, Իթթիհատական զործիչ Ճէմալ Օղուզի գազանային տնօրինութեամբ:

Յօշոտուելով նահատակուեցաւ հայ ժողովուրդի պատմական բախտի փիլիսոփան 1915-ին, իր բախտակից ընկերներով ոքոնք ազգի մը ջահակիրներն էին, ինչպէս Վարուժան, Կոմիտաս, Զոհրապ... Կոմիտաս, Կոմիտաս որ կրկնակ մահով մահացաւ քսան տարուան մղձաւանջով Փարիզեան ջլախտաբանի մէկ խցիկին մէջ:

ՀՈՍ՝ «ԿՈՒՈՒՆԿ»Ը, ՇԱՏ ՅԱԾ, ԵՐԳ ԿԱՄ ՆՈՒԱԳ

Մէջերնին միակ բախտաւորը որ գերեզման ունի. ան ալ իր կըռուակը երազած աշխարհի պանթէոնին մէջ: Այս մտաւորականներուն անունները, հարիւրներով, հազարներով կրնանք բազմապատկել: Աստոնցմէ ոչ որ ծնած է նոյն օրուան մէջ, բայց բոլորն ալ մեռցուած են նոյն թուականին, 1915-ին:

ՊԱՌԻՉԱ ԿՈՒՈՒՆԿԸ ԿԸ ՉՔԱՆԱՅ

Այսօր, աւելի ճիշդ, այս տարի 1985-ին, հարիւրամեակը պիտի ոգեկոչենք մշտնջենապէս պայքարող այն եզակի գիտնական եւ մտաւորական, բանաստեղծ մշակին որ զոհուեցաւ մարգարէանման գուշակութեամբ պոռալով...

«Ժամանակն է հակադդելու, հակադդենք:

Մեզի նոք ոսկեդար մը պէտք է, նոր Ոսկեդար մը...

Այլասերո՞ւմ, ոչ, Վերածնունդ...

(Եթէ կԱՐԵԼԻ ԸԼԼԱՅ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ ԷՔՈՅՈՎ)

Ի խորոց սրտի ազգին վերածնունդը հայցող մեծ հայուն ծընընդեան հարիւրամեակն է որ կը տօնենք, կ'ոգեկոչենք այսօր: Ա-

նուն մը որ քանդակուած է հայուն սրտին մէջ... Ռուբէն Զիլինկիր-
եան - այլ անուամբ, մեր առաջին Սեւակը, Ռուբէն Սեւակ... ՊԱՌԻՉԱ
Ռուբէն Սեւակ, ա՛յս օր, նահատակութենէդ 70 տարի վերջ, կը խո-
նարհինք յիշատակիդ առջեւ եւ ապացուցանելու համար քեզի, թէ
դուն որ վախը ունէիր Այլասերումին... այլասերած շենք:

ՍԵՒԱԿԻՆ ՆԿԱՐԸ ԸՆԲՄԱԿ ԼՈՅՍՈՎ ԽՈՐՔԻ ՊԱՍՏԱՌԻՆ ՎՐԱՅ
(ՏԻԱՐՈՉԻՔԻԻ) Կ'ԵՐԵՒԻ:

Այս առթիւ թոյլ տուր որ (ԳէՊԻ ՆԿԱՐ ԴԱՐՁԱԾ) հոս մէկտեղ-
ուած երախտագէտ ժողովուրդդ, քեզի եւ բոլոր 1915եան նահատակ-
ներուն սիրոյ իր մեծարանքի տուրքը մատուցանէ, մէկ վայրկեանի
յտանկայս լուսթեամբ:

Ուրեմն, կը խնդրեմ, թանկագին հայրենակիցներ որ գէթ վայրկե-
անով մը միահամուռ մտորմամբ, վերյիշենք Ռուբէն Սեւակը:

ՇԱՏ ՅԱԾ ՏԷՐ ՈՂՈՐՄԻԱ ԿԸ ՍԿՍԻ ԿԱՄԱՅ - ԿԱՄԱՅ. ՏՈՒՏՈՒԿԻ ՉԱՅ -
ՆԻՆ ԽԱՌՆՈՒԵԼՈՎ ՏԷՐ ՈՂՈՐՄԻԱՆ ԿԸ ՉՔԱՆԱՅ. ՄԻԱՅՆ ՏՈՒՏՈՒԿ
ՇԱՏ ՅԱԾ ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՎԱՅՐԿԵԱՆԻ ՎԵՐՁԱԽՈՐՈՒԹԵԱՆ:

ՍԵՒԱԿԻ ՆԿԱՐԸ ԿԱՐՄԻՐ ԼՈՅՍՈՎ:

ՆՈՅՆ ՊԱՀՈՒՆ ՍԿԻՉՐԸ ՏԷՐ ՈՂՈՐՄԻԱՅԻՆ ՍԵՒԱԿԻ ՆԿԱՐԸ ՈՐ ԸՆԲՐ-
ՄԱԿ ԷՐ, ԿԱՐՄԻՐ ԼՈՅՍՈՎ ԲՈՒՐՍՈՒԹԸ ԿԸ ՍԿՍԻ:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՆՍՏԵԼԷՆ ԵՏՔ, ՆԵՐՍԷՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԼՂՍ-
ՈՒԻ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂ ՉԵՐԵՒԻՐ

Լայն կարկանդակ ձեռքերս արիւնքս
Առէ՛ք կոշեցի, ախ, զիս ալ ձեր մօտ -
Կ'ուզէի այսպէս դիմել յաւիտեան
Ցեղի մը ուխտին անդրժիբիմեան:

ԽՕՍՆԱԿ... Ո՞ր նոյն տեղը մութին մէջ էր. վրան թեթեւ բուրբը-
ւիթ կու գայ երբ խօսիլ կը սկսի:

Հողդ քեթեւ ըլլայ ըսեր եմ մեր պապերը... հողդ քեթեւ ըլլայ
Սեւակ թանկագին: Միշտ երկիւղը ունէիր որ բռն այնքան շատ սի-
րած ժողովուրդդ օր մը կ'այլասերի եւ ճիշդ ատոր համար ալ "Թժիշ-
կին Գիրքէն Փրցուած էջեր" հատորիդ մէջ, այլասերում խորագրով
սա վիպակը գրեր էիր...

Ճիշդ թատերագութեան մը նման բեմավիճակով բեմ կու գան 4
կամ 5 անձ երկուքը աջէն, երկուքը՝ ձախէն, մէկը խորքէն կամ նոյն

ինքը խօսնակը: Բուրբին ալ խաղալով կարգալիք բարթիսինը ձեռքերնին է. եթէ առանց ձեռքի ըլլայ աւելի լաւ է: Առանց ժամանակ անցնելու կը սկսին խաղալ եւ կը սկսին կարգալ «Այլասերում»ը.

Սեւակի նկարի պատուով լոյսը մարած է: Լոյսերը խորքին դեֆակատարի վրայ կը խաղայ որ դեֆակատարներէն մին է: Վիպակի աւարտին իր տեղը կը գրաւէ ու կը սկսի խօսիլ:

Այլասերումի մտավախո րթեամբ այլեւս մի վրդովիբ հոգիի ու մարմինի բազմաշարշար բծիշկ: Ոսկեդարը, նոր Ոսկեդարը որ կը հայցես, կամ կը հայցեն Տիրոջմէ, ազգակիցներդ անխորտակելի պողպատակուռ կամֆով մարտնչեցան ու իրենց արեան գնով յաղթեցին ու պոռացին՝

ՎԵՐԱՄՆՈՒՆԴ. .

Այս վերջին քանի մը տողին՝ դեֆակատարները բեմին վրայ քաբացած կեցած են: Խօսնակը երբ իր վերջին բառը «պոռացին» կ'ըսէ, դեֆակատարները միարեբան կը պոռան ոչ շատ բարձր «ՎԵՐԱՄՆՆՈՒՆԴ».

Անմիջապէս լոյսերը կը մարին. զանգակներու ղօղանջը կը լսուի. նոյն վայրկեանին Սարգսրապատի Յուշարձանը կ'երեւի, դեֆակատարները դացած են բացի խօսնակէն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂ ՉԵՐԵՒԻՐ

՝Նացը վերլիջում մըն է լոնլեան

Թէ ի՞նչ ալ ըլլանք մարդեր ենք միայն. . .՝

ԽՕՄՆԱԿ (ԻՐ ՆԱԽԿԻՆ ՏԵՂԸ ԳԱՅԱՄ Է).-

Ով գիտէ դուն ալ բանկագին մահատակ, որքան լացիր, էնկիւրիէն Չանքըրը գացած միջոցիդ ՝Այլասերում՝ ոչ, Վերածնունդ՝ աղաղակելով: Վերածնունդ. . . Կարծես այդ վերջին բառդ պատգամ մը եղաւ հայուն, որ այս Սարգսրապատի գերմարդկային նակատամարտով, արիւնարբու գագանը նգմելով յաղթահարեց եւ ի նշան վերածնունդի այս երկնասլաց կորոզը կանգնեց որուն զանգակները տիւ եւ գիշեր կը ղօղանջեն փառք տալով այս օրունակ վերածնունդին:

Մտառու, խորունկ վէպ մը կրնար դառնալ Սեւակի պարագան երէ մէկը սիրտ ունենար արիւնի մէջ խեղդուած բանաստեղծին կեանքը առաւելայական օգտագործումի վերածելու, պանծացնելու համար երիտասարդ բանաստեղծին վեհ ու հօր կեցուածքը: ՊԱՌԻՉԱ

Բայց ո՞վ էր Սեւակ, իր կենսագրութեան եւ իր գործերու մասին, վերլուծման մասին ուրեմն, թոյլատրեց՛ք մի քանի խօսք. . .

ԿճԿճԱՐՈՎ՝

Ռուրէն Սեւակ անունը առաջին անգամ հռչակ ստացաւ 1900
(ԻՐՐԵՒԻ Թէ ԿԸ ՎԵՐՅԻՇԷ)

Հազար ինը հարիւր... – կմկմալէ վերջ – Օհ, ներողամիտ եղէ՛ք
որ վերստին ես սկսայ խօսիլ, մինչդեռ ինձմէ շատ լաւ եւ խորք ու-
սումնասիրող մէկը պէտք է ներկայացնէ մեզի Սեւակը...

ՅԱՆԿԱՐԾ ՀԱՅԵԱՅՔԸ ԴէՊԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄէԿԸ ՈՐՈՆԵԼՈՒ ՊէՍ, Ի
ՎԵՐՁՈՅ ՄէԿՈՒ ՄԸ ՎՐԱՅ ԿԸ ԿԵԴՐՈՆԱՆԱՅ, ՓՆՏՌԱՍ ԱՆՁԸ ԳՏԱՍ
է:

...Եւ այդ մէկը որ սա պահունք քախտաւորուած ենք մեր մէջ ու-
նենալու կը հրապրեմ քեմ:

ԵՒ ԲԱՆԱԿՈՍՄԸ ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՅՆԷ:

ԽՕՍՆԱԿ.- (Շատ հանդարտ բեմ կը մտնէ գիշերային զգեստը փո-
խած. բիւրբին կամ հին զգեստներ կը կրէ):

Քերթուած, վիպակ, բանաստեղծութիւններ, փիլիսոփայական
հայեացքով վերլուծուած: Խռովայոյզ բանաստեղծը, «ապէս կը պոռթ-
կայ...

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂ ՉԵՐԵՒԻՐ

Մենք ենք որ անփոյթ գրիչով կը հեզհենք

Այս նենգ աշխարհին պրակները նենգ –

Քնար մը ձեռքերէս, անտուն մահագին,

Չենք ցանկար սարուկ – պետի դղեակին:

ԽՕՍՆԱԿ.-

Ազատ բարբառի ասպետներ անա

Կ'ապրին մեռնելով, կը մեռնին անմահ –

Բայց ո՞վ էր այս մեծահոգի անձը որ անմահացաւ ազգին սըր-
տին մէջ եւ որուն ծննդեան հարփումեակը կը տօնուի այս տարի:

Որքան պիտի ուզէի կեցնել ժամանակը ու 74 տարի ետ երթալ,
կարենալ կուրծքիս սեղմել, մարմիններու հետ, հոգիներն ալ բու-
ժող այս անձը: Անկարելի բան չկայ այս աշխարհի վրայ, բացի բը-
նութեան այն դաժան օրէնքէն, որ յետադարձ չունի: Փիլիսոփայելը
մէկ կողմ ձգենք, ենթական է կարեւորը: Ուրեմն, օրուան անձը այն
է որ ինչպէս ըսի... 74 տարի առաջ, այսինքն 1911-ին տակաւին 26
տարեկան, Լոզանի բժշկական ֆաբիւլէն աւարտելով եւ նոյնիսկ իր
աւարտական թէզին համար ոսկի մետալ ստացած, որուն վրայ ալ իր
անունը քանդակուած, հայուն պարծանքը եղող անձն է որ կը կոչ-
ուի...

ԼՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ՄԱՐԻՆ, ԽՕՍՆԱԿԸ ՄՈՒԹԻՆ ՆԵՐՍ Կ'ԵՐԹԱՅ:

ՊԱՏԿԵՐ Ա.

ՄՈՒԹԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՄՏՆԷ ՌԷՔԹԷՕՐԸ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՏԱՐԱԶՈՎ, ԲԵՄԻ ԱՋԷՆ - ՎՐԱՆ ՂԵՂԻՆ «ԳՕՆԴԵՆԻ» ՄԻՆԷԼԵ ՄԷՋԸ - ՏԻՊԼՈՄԸ, ՈՐ ՁԵՌՔԸՆ Է, ՁԵՐԵԻՐ, ՆՄԱՆԱՊԷՍ ՄԵՏԱԼԸ, ԲԱՐՁՐԱԶԱՅՆ, ՈՒՂՂԱԿԻ ԴԷՊԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ.

ՌԷՔԹԷՕՐ ՏԵՍՈՒԶ.-

Ռուբէն Չիլինկիրեան...

ՌՈՒԹԷՆ ՈՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ Է ՆՍՏԱՄ - ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՕՆԴԵՆԻՆ ՎՐԱՆ ԿԸ ՏՐՈՒԻ ՃԵՐՄԱԿ.

ՅԱՆԿԱՐԾ Կ'ԵԼԷ ՈՒ ԴԷՊԻ ԲԵՄ ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՅ...

ԼՈՅՍԸ ԻՐԵՆ ԼԵՏԵԿԼՈՎ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ ՈՒ ՌԷՔԹԷՕՐԻՆ ԴԷՄ ԴԻՐՔ ԿԸ ԳՐԱԻԷ:

ՌԷՔԹԷՕՐ.-

Ռուբէն Չիլինկիրեան, կը շնորհատրեմ ձեզ, ու ձեր վեց տաշիներու քրտնաշան աշխատանքի արդիւնքը եղող այս տիպլոմը կը յանձնեմ ձեզի. խնդրեմ ստացէք:

ՄԷՋԸՆ ՎԱՐ ՄՈՒԹԻՆ ՄԷՋ ՄՆԱՅԱՄ ՁԵՌՔԸ ԲԱՐՁՐԱՅՆԵԼՈՎ, ՇԱՏ ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՈՅՆ ՁԵՌՔԻ ՏԻՊԼՈՄԸ ԿԸ ՅԱՆՁՆԷ.

ՌՈՒԹԷՆ.-

ՇՈՒԱՐԱՄ

Ձեմ գիտեք ինչպէ՞ս շնորհա...

(ՌԷՔԹԷՕՐԸ ՌՈՒԹԷՆԸ ԿԸ ԼՈՅՅՆԷ ՈՒ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ - ՏԱԿԱԻՆ ԵՐԿՈՒ «ԳՕՆԴԵՆԻ» ՆԵՐՆ ԱԼ ԿԻՍՈՎ ԿԸ ԼՈՒՍԱԻՈՐԵՆ. ԵՒ ՌՈՒԹԷՆԸ ԲԵՄ ԳԱԼԷՆ ՎԵՐՋ ԵՐԿՈՒՔԻՆ ԱԼ ԼՈՅՍԵՐԸ ԴԵՂԻՆ ԵՆ).

Դուք այս օրէն սկսեալ կը կոչուիք Բժիշկ Ռուբէն Չիլինկիրեան...

...Խնդրեմ, ձեր վկայականի հետ նաեւ 1911-ի բուականի մեր համալսարանի ոսկեայ մետալը, ձեր այնքան որակաւոր աւարտական աշխատասիրութեան համար, որուն բացատրական վերլուծումն ալ ըրած էիք դուք, այս սրահին մէջ, այս Գարնան:

Ուրախ եմ հրապարակաւ յայտարարելու որ դուք ձեր համալրաստանական տարիներուն ընթացքին, ցուցաբերած համեստ նկարագիրով, գերազանց վարժով ու բարոյականով եւ առաւել ուսանելի յամառ աշխատասիրութեամբ, բոլորիս բարձր գնահատանքին արժանացաք: Ձեզմով, ձեր եւ ձեր ազգի անունը արձանագրուած կը մընայ, պիտի մնայ Եւրոպայի լաւագոյն համալսարաններէն մէկը եւ դող այս մեր Լոզանի համալսարանի ոսկեայ մատեանին մէջ: Յաջողութիւն կը ցանկամ ձեզի ի փառս մարդկութեան եւ ձեր ազգի, ո-

բուն համար այժմ ստացած է՛ք մասնագիտութիւններու մէջ ամենա-
մարդկայինի վկայականը:

ՀԻՄԱ է ՈՐ ԵՐԿՈՒ ԳՕՆԴՐՆԻՒՆԵՐԸ ՃԵՐՄԱԿՈՎ ԿԸ ԼՈՒՍԱՒՈՐԵՆ
ԵՐԿՈՒՔԸ ՄԻԱՏԵՂ -

Դուք այսօրուքնէ սկսեալ կը կոչուիք՝ Բժիշկ Ռուբէն Զիլինկիր-
եան...

ԾԱՓՈՂԱՐՈՒԹԻՒՆ, ԲԱՅՑ ՌՈՒԲԷՆ, ՏԻՊԼՈՄԸ ՁԵՌՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՔԱ-
ՐԱՅԱՍ ԴԷՊԻ ԺՈՂՈՎՈՐԴ ՄՆԱՅԱՍ է, ԵՐՔԵՄՆ ԱԶՔԵՐԸ ՎԿԱՅԱԿԱ-
ՆԻՆ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՍԱԿ ՄԸ ՏԽՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՍՈՒԱՍ է: 1909-ի
ԱՏԱՆԱՅԻ ԿՈՏՈՐԱՍԸ ՊԱՏԿԵՐԱՅԱՍ է ԱԶՔԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵԻ -

ԼՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻՆ ԵՒ ԿԱՐՄՐԻԼ ԿԸ ՍԿՍԻՆ - ՓՈԹՈՐԻԿԻ ԱՀԱՐ-
ԿՈՒ ՁԱՅՆԵՐ ԿԸ ԼՍՈՒԻՆ - ԱՆՇՈՒՇՏ ՔԱՆԻ ՄԸ ԵՐԿՎԱՅՐԿԵԱՆ:
ԲԱՐՁՐԱԽՕՍԷՆ ԽՕՍԻԼ ՍԿՍԱՍ ՊԱՀՈՒՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ:
ԱՐՏԱՍԱՆՈՂ.-

ՏՐԱՄԱԹԻԿ -

Գանկեր, գանկեր, ներքին աչքերով կը տեսնես սա պահուն, կար-
միր բոցերը արեւագոյն, որոնք կը լափլիզեն Ատանայի հարազատե-
րույ օճախները:

Ով դուն, ով դժբախտ երկիր հայրենի
Որ արիւնի տաք շամանդաղի մէջ
Զոհ գազաններու խաղին վայրենի
Կը մխաս դժբախտ, երկիր հայրենի...

ՌՈՒԲԷՆ.-

ՅԱՆԿԱՐՍ ԻՆՔՉԻՆՔԻՆ ԳԱԼՈՎ ԱՌԱՋԻՆ՝ Շնորհակալ եմ-ը ՄԵ-
ՔԵՆԱՔԱՐ ՇԱՏ ՄԵՂՄ, ԵՐԿՐՈՐԴԸ ՏԻՐԱԿԱՆ Շնորհակալ եմ... ես ալ...
այս - ՏԻՊԼՈՄԻՆ ՆԱՅԵԼՈՎ - թուականէն սկսեալ կը վստահեցնեմ ձե-
զի թէ ի գին ամէն դժուարութեան կուրծք տալով, հաւատարիմ պի-
տի մնամ ԻՐՈՂԻՍՏԵԱՆ երդման ու պիտի ծառայեմ մարդկութեան -
ՊԱՌԻՉԱ - եւ ազգիս, կարենալ արժանի ըլլալու համար ձեք գնա-
հատանքին, եւ կը խոստանամ մինչեւ մահ շրջանանել պարկեշտ
կոչմանս որ շնորհիւ ձեզի ձեռք ձգեցի այս տիպլոմը՝ ՆԱՅԵԼՈՎ որ
ինչպէս անուանեցիք... մասնագիտութիւններու ամենամարդկայինը...
ՊԱՌԻՉԱ - ընդունեցէք խնդրեմ կրկնակ շնորհակալութիւններս:

ԲՐՕՅԵՍԷՕՐԻՆ ՁԵՌՔԸ ՍԵՂՄԱՍ ՊԱՀՈՒՆ, ԱՆ ԱԼ ՁԵՌՔԸ ՈՒՍԻՆ ԴԸ-
ՐԱՍ, ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻՆ, ՌՈՒԲԷՆ ԴԷՊԻ ԽՈՐՔԸ ՆԱԽՔԱՆ ԵՐԹԱԼԸ, - ԾԱ-
ՓԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ - ԲՐՕՅԵՍԷՕՐԸ ԴՈՒՐՍ ԻՍԿ ԳԱՅԱՍ ՊԱՀՈՒՆ, ԵՐՔ ԾԱ-

Փեթրը նորիւզուս են, ՅԱՆԿԱՐԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋԷՆ ՎԱՋԵԼՈՎ ԳԷՊԻ ԲԵՄ
ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ ԺԱՆՆԻ:

ԺԱՆՆԻ,-

ՓԱԹԹՈՒԵԼՈՎ, ԲԱՐՁՐԱՋԱՅՆ.

Ռուրէն, ես ալ մարդկութեան մաս կը կազմեմ:

- Վ Ե Ր Ջ Ա. -

ԼՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ՄԱՐԻՆ, ԹԵԹԵՒ ՆՈՒԱԳ ՄԸ: - ԲԵՄ ԿԸ ՄՏՆԷ ՊԱՏ-
ՄԻՋԸ - ԿԻՆ ԿԱՄ ԱՅՐ: ԱՆԿԻՆԵՐ ԿԸ ԳՐԱԻԷ. ԽՕՍԱԾ ԺԱՄԱՆԱԿ, ՆԸ-
ԻԱԳԸ ՇԱՏ ԹԵԹԵՒ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՎՐԱՆ ԲՈՒՐՍՈՒԻԹ -

ԽՕՍՆԱԿ.-

1911-էն մինչեւ 1914 Ջուիցերիա ապրեցաւ, արեւելքցի յորշոր-
ջուած սեւաշեայ տօթէօր Սեւակ... կապտաշեայ արեւմուտքիները
խնամեց, այսինքն՝ բուժեց նաեւ հոգիները. մանաւանդ՝ աղքատը:
Գիտէր որ աղքատը բարեկամ շունենար: Ընչազուրկներու, թշուառ-
ներու վերջապէս հակասութիւններու մէջ տուայտող ամբոխներու
կանչը:

Տօթէօր բժիշկ Ռուբէն Չիլինկիրեանը բնախօսական իր գիտու-
թեան զուգահեռ, դարձաւ հոգիներու տրոփին դարման գտնող, կեան
քի բազկերակը շօշափող տառապողին հոգեկիցը: Որպէս բժիշկ խը-
նամեց մարմինը, իսկ որպէս բանաստեղծ՝ հոգին: Միշտ սապէս կ'ը-
սէր. "Մե՛նք նոր միտե՛ր, նոր սիրտե՛ր, նոր հոգի՛նք պիտի դարբ-
նե՛նք":

ԲԵՄԻՆ ԾԱՅՐԸ Կ'ԵՐԹԱՅ - ՎՐԱՆ ՄԻԱՅՆ ԲՈՒՐՍՈՒԻԹԸ - ՄՈՒԹԻՆ
ՄԷՋ ԲԵՄԻ ԽՈՐՔԸ, ԿԸ ՇՏԿՈՒԻ ԵՐԿՈՒ ԹԻԿՆԱԹՈՒ ԵՒ ՍԵՂԱՆԻԿ ՄԸ -

"Մեզի առողջ ու երիտասարդ մտաւորականներ պէտք են: Առ-
դարութեան ծարաւ վառուող հայրենիքը պէտք է դարմանել: Գառ-
նուկի պէս անգէն ցեղ մը ամէն օր, ամէն ժամ կը յօշոտուի":

Ուտի... վճռեց - պէտք է վերադառնալ - իր ամենասիրելի եղ-
բօրը Հայքին մահն ալ կար արդէն եւ... ՊԱՌԻՋԱ - առաջին աշխար-
համարտէն հազիւ երկու ամիս առաջ, Ջուիցերիայէն Պոլիս վերա-
դարձաւ ընտանեօր:

ԲՈՒՐՍՈՒԻԹԸ ԿԸ ՄԱՐԻ - ԽՕՍՈՂԸ ՆԵՐՍ Կ'ԵՐԹԱՅ - ՇԱՏ ՄԵՂՄ
ՆՈՒԱԳ ՄԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑԻՆ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂ ՆԵՐՍԷՆ.-

Ես կ'երբքամ միշտ անծայրածիր
Դամբաններ են առփա հեաֆեր,
Քեզ սիրող մեղմ սիրտ մը պէտք էր,
Դուն փոքորիկին կուրծքդ բացիր...

ԼՈՅՄԵՐԸ ԿԸ ՎԱՌԻՆ ԲԵՄԻՆ ԱՅՆ ՄԱՍԻՆ ՎՐԱՅ ՈՒՐ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐ-
ՆԵՐԸ ԿԱՆ - ԵՐԿՈՒ ԹԻԿՆԱԹՈՒ, ՍԵՂԱՆԻԿ ՄԸ, ՎՐԱՆ ԴԵՂԻՆ ԾԱ-
ՂԻԿՆԵՐ, ԽՈՐՔԸ՝ ՊԱՏՈՒՀԱՆ ՇՂԱՐՇՈՎ - ԴՈՒՐՍԷՆ ԿԱՊՈՅՏ ԼՈՅՍ -
ՆԵՐՍԷՆ ԶՕՐԱՒՈՐ ԼՈՅՍ ՄԻԱՅՆ. ԴԵՂԻՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ - ՌՈՒ-
ԲԷՆ ՆՍՏԱՍ. ԿԻՍՈՎ ԿՌՆԱԿ ՏՈՒԱՍ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ. ԿԱՐՄԻՐ «ՐՕՊ
ՏՂ ՇԱՄՊՐ» - ԻՍԿ ԺԱՆՆԻ ՌՈՒԲԷՆԻ ԿՌՆԱԿԷՆ ՄՕՏԵՑԱՍ Է. ՌՈՒԲԷՆ
ՉԵՌՔԻ ԳԻՐՔՈՎ ՏԱՐՈՒԱՍ Է. ԺԱՆՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ՀԱԳԱՍ Է.

- Բ. -

ԺԱՆՆԻ.-

Ռուբէն, ժամ մըն է քոյդ եմ, տեսական կը գրես... ինձի ալ բաց
մը քսէ, չեմ գիտեր... բայց...:

ՌՈՒԲԷՆ.-

ԿՆՈՋԸ ՉԵՌՔԸ ԲՌՆԵՆԼՈՎ -

Ի՞նչ կ'ուզէիր գիտնալ, քեզ... սիրելիս, ուրեմն... ԿԱՏԱԿՈՎ քա-
նաստեղծական ձեռով ապացուցանեմ...:

ԺԱՆՆԻՆ ԻՐԵՆ ԴԱՐՁՆԵՆԼՈՎ ՀԱՄՐՈՒՐԵՆԼ Կ'ՈՒՋԷ...

ԺԱՆՆԻ.-

ԿԱՍԵՑՆԵՆԼՈՎ

Ռուբէն, գիտեմ հոգիս, ես ալ քեզ... այդ չէ... ես ալ չեմ գիտեր,
այս երկիրը գալերէնս ի վեր... երանի եկած չըլլայիմք:

ՌՈՒԲԷՆ.-

Ես հայրենիք մը ունիմ այս երկրին մէջ, դէպի Արեւելք եւ ազ-
գակիցներ որոնք խնամփի պէտք ունին:

ԺԱՆՆԻ.-

ԿԱՏԱԿԵՆԼՈՎ ԿԻՍՈՎ

Ազգակիցներդ խլեցին քեզ ինձմէ, դուն իմս ես մի մոռնար, մե-
քը՝ Շամիրամին եւ Լեւոնին:

ԿՌՆԱԿԷՆ ԿԸ ՓԱԹԹՈՒԻ -

ՌՌԻԲԷՆ..._

Ժաննի հոգիս, խենք բաներ մի բութ:
Ձեռքը ՀԱՄ ԲՈՒՐԵԼՈՎ

ԺԱՆՆԻ..._

ՎԵՐԱՑԱԾ

Կը յիշե՞ս, Ալպեաններու ձիւնապատ գագաթը:

ՌՌԻԲԷՆ..._

Իսկ դուն, տեսե՞ր ես աշխարհի առաջին լեռը... Արարատը... օր
մը... հայր...

ԺԱՆՆԻ..._

ԿԻՍԱԿԱՏԱԿ ԺՊԻՏՈՎ՝

Շովէն...

ՌՌԻԲԷՆ..._

Շովէն... այդ ըսողը դո՞ւն ես, իմ ժողովուրդիս համար որ աշ-
խարհի ամենէն համամարդկայինն եւ ամենատանջուած ազգն է բե-
րես:

ԺԱՆՆԻ..._

Իրաւունք ունիս, ներէ: Չհասկցողին նոյնիսկ, պէտք է հասկը-
ցընել:

ՌՌԻ ԲԷՆ (ՈՏՔԻ).

Այո..., հասկցնել պէտք է... քիչ առաջ լմնցուցի նոր մէկ քեր-
թուածս, կ'ուզէի՞ր մտիկ ընել:

ԺԱՆՆԻ..._

Անհամբեր եմ: Նոյնիսկ եթէ լաւ չհասկնամ:

ՌՌԻԲԷՆ..._

Քերթուածին անունը "Վերջին Հայերը"ն է:

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ԱՐՏԱՍԱՆՆԵԼ - ԿԸ ՍԿՍԻ ԴԱՍԱԿԱՆ ՇԱՏ ՄԵՂՄ ՆՈՒԱԳ .

Վ Ե Ր Զ Ի Ն Հ Ա Յ Ե Ր Ը

- "Եարիեա՞ն, հա՛յ, հօ՛յ, հա՛յ, Աստուած շկայ.
- "Եարիեան, հա՛յ, հէ՛յ, հայութիւն շկայ.
- "Հեռուի եարերուն սրտիկը խօսի..."
- Շքանակ կազմած բոլորն ուս ուսի՛,

Հա՛յ, հէ՛յ, սիրտ սրտի կը պարե՛ն, կ'երգե՛ն,
Մերունի, տղա՛յ, հա՛յ, հէ՛յ, իրենք են,
Պանդո՛վստ հայերը...:

Ո՛չ մարդ, ո՛չ բանուոր, հասարակ գրա՛ստ,
Կը ճօճեն մարմինն ու մունակնին հաստ
Կը ծեծէ օտար երկրին հողը հար:
՝Սփ մը հայրենի հող, հող ո՛վ պիտի տար,
՝Հայ, հօյ, Հայաստա՛ն, քու հողդ է հալա՛լ...՝
Կ'երգեն պարելով, բայց կ'ուզէին լա՛լ
Թշուա՛ն հայերը...

Հարս ունինք, մեզի հարսները չկայ...:
Մուգ ունինք, մեզի սգաւոր չկայ,
Ո՛ր մեղքին համար, ո՛վ է անիծեր
Հինգ հազար տարուան այս խե՛ղճ ազգը ծեր...
Չո՛քս միլիոնին մէ՛կ ապաստան չկայ,
՝Ետի ճան, հայ կայ, հայութիւն չկայ...՝
Կ'երգեն հայերը...:

Թագն առին, դագաղ մը տուին հայուն.
Մեր փառքն անցաւ, մեր Մա՛հն է կայուն...:
Արշա՛կ մեծ, որու բանակն անագին
Տէգով կը ծածկէր փառքն արեգին՝
Ռունակոյն կորած գերեզմանդ դուն
Գլո՛վսդ վերցնէիր, տեսնէի՛ր անտուն,
Անտէ՛ր հայերը...:

Տեսա՛ր դուն մեռած գիտերն անխոռով,
Հիւղերը փլած՝ կարմի՛ր պատերով.
Հողմաղացներ լո՛ւտ բեւերով կուտած,
Մերուկ դիակներ սարին վրայ կորա՛ծ,
Մատուռնին աւե՛ր, զրկուած խունկէ...:
Այս, հո՛ն է, հո՛ն, մեր Հայրենիքն, հոնկէ՛
Կու գան հայերը...:

Օտա՛ր, տեսա՛ր դուն աղբիքները գո՛վ,
Գեղջուկ այգիները գա՛ղջ ողկոյզով...

Դեռ կը մխա՞յ ցած տանիքն հայրենի,
Դեռ կը ծաղկի՞ հոն բուսիք վաթղենի.
Դեռ կ'երգե՞ այդ հի՞ն պլպուլը ցայգին...:
Հո՛ն, հո՛ն կ'երագեն, կու լան տխրագին
Ախա՛ր հայերը...:

Մի՛ դպիր անոնց հոգույն փլուզո՛ւն.
Անոնք կ'անցնին լո՛ւտ գաղտնիքով լեցո՛ւն,
Անոնք գիտեն բի՛ւր պատմութիւնները մութ
Անո՛նց որ կորան արեան մէջ տղմո՛ւտ,
Կախաղաններու քաջե՛ր համօրէն...:
- Հագար մահով ծանր՝ կենդանի - Մա՛հն են
Ապրող հայերը...:

Ո՛չ, ո՛չ: Արշալոյսն իրենց պիտի գայ...:
Ու երէ՛ շի գայ աւօտն ապագայ՝
Պիտ՝ կռուին: Մինչ ե՞րբ...: Մինչեւ յաւիտեա՛ն:
Ու երբ դեռ երկրի վրայ Ազատութեան
Համար մեռնին ա՛փ մը մարդիւր ջնջի՛ն,
Անոնք պիտ՝ ըլլան Մարդկութեան վերջի՛ն,
Վերջին Հայերը...:

ՌՌԻՔԷՆ ՍԵՒԱԿ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԻԱՐՏԻՆ, ԺԱՆՆԻ ԿԸ ՆԵՏՈՒԻ ՌՌԻՔԷՆԻ ԲԱՒ
ԶՈՒԿՆԵՐՈՒՆ. ՆՈՒԱԳԸ ՔԻԶ ԱԻԵԼԻ ԲԱՐՁՐ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՄԻ
ՔԱՆԻ ԵՐԿՎԱՅՐԿԵԱՆ. ՅԱՆԿԱՐԾ, ԴՈՒՌԸ ՌԻԺԳԻՆ ԿԸ ԶԱՐՆՈՒԻ,
ՆԱԵ ԻՐԱՐՈՒ ԿԸ ՆԱՅԻՆ. ԱՊԱ ԺԱՆՆԻ ԽՈՐՔԻ ՊԱՏՈՒՀԱՆԸ Կ'ԵՐԹԱՅ
ԵՒ ԲՆԱԶԴԱՅԻՆ ՍՈՍԿՈՒՄՈՎ ՌՌԻՔԷՆԻՆ.

ԺԱՆՆԻ.-

Սեւակ, լոյսերը մարէ:

ՍԵՒԱԿ ՔԱՅԼ ՄԸ Կ'ԱՌՆԷ, ԱՅԴ ՄԻԶՈՅԻՆ, ԼՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ՄԱՐԻՆ
ԲԱՅԻ ՊԱՏՈՒՀԱՆԻ ԴՈՒՐՄԻ ԿԱՊՈՅՏ ԼՈՅՍԷՆ - ՆՈՒԱԳՆ ԱԼ, ԼՈՅ-
ՍԵՐԸ ՄԱՐԱԾ ԿԸ ԴԱԴՐԻ:

ՌՌԻՔԷՆ.-

Ինչո՞ւ.

ՇԱՏ ԽՈՐՀՐԴԱԻՈՐ - ՍԻՐԱՀԱՂՆԵՐԸ մութը կը սիրեն - ԺԱՆՆԻՆ ՄՕ-

ՏԵՆԱԼՈՎ ԴՈՒՐՍ ՆԱՅԻԼ Կ՛ՈՒԶԷ - ԺԱՆՆԻ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ԴԷՊԻ ՆԵՐՍ -
ԴՈՒՌԸ ՎԵՐՍՏԻՆ ԿԸ ԶԱՐՆՈՒԻ:

ԺԱՆՆԻ.-

ՏԵՍԱԿ ՄԸ ՆԱԽԱԶԳԱՅՈՒՄՈՎ -

Դու՛ն հոս սպասէ, ես նայիմ.

ԶԱԽԷՆ Կ՛ԵԼԼԷ. ԴՈՒՐՍԷՆ ԶԱՅՆԸ ԿԸ ԼՍՈՒԻ.-

Բայց այս ժամու՛ն, ի՞նչ պատահած է, ի՞նչ կ՛ուզէ՛ք:

ԶԱՅՆԸ ԴՈՒՐՍԷՆ.-

Ռուբէն Պէյլը:

ԺԱՆՆԻ.-

Վայրկեան մը...

ՎԱԽՈՎ ՌՈՒՐԷՆԻՆ ՆԱՅԵԼՈՎ -

ՌՈՒՐԷՆ.-

ՏԱՐԱԿՈՅՍՈՎ ԺԱՆՆԻՆ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ -

Ո՞վ էր ե՛ն:

ԺԱՆՆԻ.-

ՀԱՏԻԿ - ՀԱՏԻԿ.

Ոստիկաններ...

ՌՈՒՐԷՆ.-

Ուզածնի՛ն ի՞նչ է...

ԺԱՆՆԻ.-

Զեմ գիտե՛ր, ես ալ երբ հարցուցի՝ Ռուբէն Պէյլը, ըսին...:

ՌՈՒՐԷՆ.-

Լա, հասկցայ... հիմա կ՛երթամ... ՀԱՍԿՅԱՄ է ՅԱՅՏԵԻ ԶԸՆԵՐ -
Ժաննի, սիրելիս, քաջ ըլլալդ պէտք է... Ինձի ալ վարուժանի՛ն եւ
Սիամանթոյի՛ն քովը պիտի տանին... քաջ եղի՛ր, տղաքը մտածէ...
զանոնք հայ մեծցուք... միշտ անոնց պատմէ՛ “Վերջին Հայերը”:

- Վ Ե Ր Զ Բ. -

ՅԱՆԿԱՐԾ ԼՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ՄԱՐԻՆ, ՇԱՏ ՅԱՄ, ՀԵՌՈՒԷՆ ՄԱՀԱԿՈՉ ԹԸՄ-
ՐՈՒԿԻ ԶԱՅՆ.

հՕՍՆԱԿ:

Մաղկաբոյր ապրիլեան զով գիշեր էր – ՀԱՏԻԿ – ՀԱՏԻԿ – եւ այդ
գիշեր բուրբերը Ռուբէն Սեւակը տարին:

ԹՄԲՈՒԿԸ ՔԻՉ ՄԸ ԿԸ ՉՕՐԱՆԱՅ: ՄԷՋՏԵՂԻ ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ԿԸ ԳՈՅ-
ՈՒԻ, ԲԵՄ ԿԸ ՄՏՆԷ ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԸ – ԹՄԲՈՒԿԻ ՉԱՅՆԸ ԿԸ ԽԱՌՆԸ-
ԻԻ – ՇԱՏ ՅԱՄ ՉԱՆԳԱԿՆԵՐՈՒ ՉԱՅՆԻՆ, ԵՐԲ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԼՌՈՒԹԻԻՆ
ԿԸ ՏԻՐԷ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԱՐՏԱՍԱՆԵԼ «ՉԱՆԳԱԿՆԵՐ»Ը:

ՉԱՆԳԱԿՆԵՐ ՉԱՆԳԱԿՆԵՐ

Չանգակներ, բարի, բարի՝ զանգակներ,
Ի՞նչ բան կասեցուց ձեր զուժկան լեզուն,
Խօսք ելլել կ'ուզէ արիւնը վազում...
Կը լռէ՞ք, բարի, բարի զանգակներ:

Արդեօք ձեր միտքիկ հագագն արոյրէ,
Որ կեղե՛ւ կապեց աղօթքի փոշին,
Եւ ուր կ'երազէ՛ք խունկի գոլորշին,
Յեղակարծ ցաւէն՝ անգօ՛ւր կը լռէ՞ք,

Ո՛չ, ձեր դարաւոր հոգին պղինձի
– Որ շատ, շատ յանախ տեսեր է բարին
Յարթուած շարէն – այժմ իր բարբառին
Ու իր Աստուծոյն վրայ կը կասկածի...

Արդ ո՞ւր էք չֆնաղ խոստումներ խաշիմ,
Եղբայրութեան զո՛ւր բարբառներ, ո՞ւր էք,
Կրակ կը փսխէ հողն ամենուրեք...
Գետերն արիւն՝վ, դիակո՛վ կ'ուռչին...

Ու կ'իյնայ այն որ կը ծնկէ վախով,
Ձի բուրն աւելի արդար է խաշէն.
Ձի կեանքն անոնց է միայն որ քաջ են,
Անո՛նց որ կ'ապրին ուրիշին մահով:

Լո՛ւտ էք, զանգակներ, Աստուածն է մեռեր,
Գո՛յժ տուէք վաղուան, իր հա՛սկը մեռաւ,

Գո՛յժ տու՛լք հայուն, զի ա՛զգը մեռաւ,
Զանգակե՛նք, ծերո՛ւկ, բարի զանգակներ...

Ինչպէս կ'ուզէի ձերին պարանին
Կախուիլ ու ցնցել երկա՛թ բազուկով,
Անո՛նք որ ինկան բիրտ՛վ, քովէ քով,
Ձեր դողանջին հետ, լալու պէտք ունին...

Հոգիիս հազա՛ր խուլ դողանջներով
Գոռացե՛ք, զանգե՛ք, ու կատաղօրէն
Գահավիժեցէ՛ք ձեր երկաթ թառէն,
Ուրկէ միայն լալ գիտցա՛ք դարերով...

Օ՛, դողանջեցե՛ք, Աստուա՛ծն է մեներ...:

ՌՌՌԲԷՆ ՍՆԻԱԿ

*ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԻԱՐՏԻՆ, ԽՕՄՆԱԿԸ ԿԸ ՄՏՆԷ ԱՆԿԻՆ ՄԸ ՌԻՐ
ԳԱՅԱՄ ՊԱՀՈՒՆ, ՎԵՐՋԻՆ ՏՈՂԸ ԿՐՍԷ - ԼՈՅՍԸ ՎՐԱՆ -*

Օ՛, դողանջեցե՛ք, Աստուա՛ծն է մեներ...

ԽՕՄՆԱԿ...

Այս վերջին տողը ցայտուն ընդվզումն է իր նախազգացման եւ զուսպ պոռթկումը հանդէպ մարդ յարչորչուած գազանին: 1909-ի Կիւլիկիոյ եղեռնի ազդեցութեամբ գրուած տողերը, ո՞վ կ'ըսէր թէ իբր իսկ նակատագրի պատմութիւնը պիտի ըլլար, 1915-ին... Բայց 1915ի անմարդկային դրուագները պատմելու շեմ վերստին: Սակայն եւ այնպէս, Սեւակի արիւնոտ արարին մէջ վսեմական երանգ մըն ալ կայ որ վստահ եղէք, արիասիրտ եւ անշուշտ գաղափարապաշտ հայրենասէր մեկեւնա մը, կամ մեկեւնասներ եթէ գտնուէին, կարելի կ'ըլլար, Սեւակի կեանքի պատմութիւնը շարժանկարի սէնարիոյի մը վերածել, եւ վստահ եղէք, քանկագին բարեկամներ, որ մի քիչ վարպետութեամբ - առանց ազգայնամոլութեան - միջազգային շափանիչով ֆիլմ մը կրնայ ըլլալ: Հոս, նոյնիսկ, Ֆրանսայի մէջ, քաւ է որ երկու հոգի այո ըսեն... ՊԱՌԻՉԱ - Ալէն Թերզիեան եւ Աշոտ Մալաֆեան, այսինքն Հանրի Վերնէյ: Սէնարիոն ալ իր բեմավիճակով պատրաստուելու վրայ է արդէն:

Ինչպէս Սեակ արգանատեր էր եւոպական տէրութիւններու քա-

դա՛հական նկատումներու անտարբերութենէն որ մնացեր էին լուս վկաները գազանային կատարուածին - ՊԱՌԻԶԱ -

ՅՈՒԶԻԶ ՆՈՒԱԳ ՄԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ՄԻՇՏ ՅԱԾԷՆ, ՄԻՆԶԵՒ ՈՐ ՏԵՂ ՄԸ ԿԸ ՄԱՐԻ ԻՐ ՄԷՋ: ՀԻՄԱ ԼՈՅՍԸ ԿԱՊՈՅՏ Է -

Գիշերով... Ռուբէն Սեւակը տարին... Տարին նաեւ վարուծանը, Սիամանթոն, Կոմիտասը... եւ տակալին, հարիւրներով մտաւորա-կան: Տարին համբողջութեան մը որ վերադարձ չունէր...

Տիկին Սեւակի գերմանուհի մայրը որ հոն էր այդ շրջանին, տեսնելով տառապանքը իր աղջկան, միամտաբար կը հարցնէ. "Ո՛ւր կրնայ գացած ըլլալ": Խեղճ կիներ, շէք գիտեր որ, Թուրքիոյ մէջ հայ մը, տեղէ մը ուրիշ տեղ շի կրնար երթալ, այլ միայն կը տարափ: "Բայց ո՛ւր եւ ինչո՞ւ": անա պատասխանը այդ հարցումին:

ԷՔՐԱՆԸ ՄՈՒԹԻՆ ԻՋԱՍ Է - ԽՕՄՆԱԿԻՆ ԼՈՅՍԸ ԿԸ ՄԱՐԻ - ԻՆՔՆ ԱՂ ՆԵՐՍ Կ'ԵՐԹԱՅ. ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՏԻԿԻՆ ՍԵՒԱԿԻ ԳՐԱՍ ՆԱՄԱԿԸ ՊԱՍ-ՏԱՌԻՆ, ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒՄ ՆԱՄԱԿԻՆ ՊԱՀԱՐԱՆԸ ՈՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԿԱՐ-ՄԻՐ ՆԵՏՈՎ ՅՈՅՅ ՏՐՈՒՄ Է.- «ԲԱՐԴԻ, ՍԱՆ Լ'ԷՍԷ Տ'ԱՏՐԷՍ - (ՀԱ-ՏԻԿ - ՀԱՏԻԿ):

ՊԱՏԿԵՐ Գ.- ՊԱՏԿԵՐԸ ԿԸ ԶՔԱՆԱՅ. ԱԶԴՈՒ ՆՈՒԱԳ ՄԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ԲՈՊԷ, ՆԱԽՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆԸ ՍԷՄՊՈՒԻԹ ԶԵՒՈՎ ԱՔՍՈՐԱՎԱՅՐԸ ԿԸ ՊԱՏԿԵՐԱՅՆԷ, ՅԱՐԴԻ ԱՂՏՈՏ ՊԱՐԿԵՐ ՈՐՈՒՆԹ ԳԵՏՆԷՆ ՔԻԶ ԲԱՐՁՐ ԴԸՐ-ԻԱՍ ԵՆ ՍՆՏՈՒԿՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ, ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ ԵՐԵԹ ՀՈԳԻ ԿԱՆ. ՄԷԿԸ ՈՏՔԻ, ՊԱՏՈՒՀԱՆԻՆ ՄՕՏ, ՄԻՒՍԸ ՆՍՏԱՍ, ԳԼՈՒԽԸ ԶԵՌՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ - ՄԻԱՅՆ ԴՈՒՐՄԷՆ ԼՈՅՍ, ԿԱՐՄԻՐ ՈՒ ԴԵՂԻՆ, ԱՅՍԻՆՔՆ, ՏԵՍԱԿ ՄԸ ՍԻԼՈՒԷԹ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ:

ԿԸ ՄՏՆԷ ՅԱՆԿԱՐԾ ՍԵՒԱԿ, ԳՐԵԹԷ ՇՆԶԱՍՊԱՌ, ՀԱՐՅ ՏՈՒՈՂԸ ՎԱՐՈՒԺԱՆՆ Է ՇՈՒԱՐԱՍ:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Ի՞նչ կայ, բա՛ն մը պատահեցաւ, շար լս՛ւր մը...

ՍԵՒԱԿ.-

Ո՛ւր եմ միաները վարուծան, տե՛ղ մը գացին, թէ տարին...

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Հոս եմ, մի վրդովի՛ր. նստէ, նախ հանդարտէ:

ՍԵՒԱԿ.-

ԱՌԱՋԻՆԸ ՅԱՍ, ԵՐԿՐՈՐԴԸ ԲԱՐՁՐ -

Հանդարտի՞մ... դուն հանդա՞րտ ես...

ՆՈՅՆ ՊԱՀՈՒՆ, ԿԸ ՄՏՆԷ ԱՐԱՄ -

Իսկ դո՞ւն, լաւ որ եկար Արամ, դուն հանգի՞ստ ես, ըսէ, պա-
տասխան տուր:

ԱՐԱՄ.-

Շուտբաժ.

Ի՞նչ ըսեմ. ոչինչ ունիմ ըսելիք:

ՍԵՒԱԿ.-

Ինքձինքը ՉՍՊԵԼՈՎ, ԲԱՅՅ ԶՂԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ -

Ունիս, ունիս, ես, դուն, ան, բոլորս ալ ունինք - ԶՂԱՅԻՆ - ես
պէտք է որ ըսենք, ընենք:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Ան ԱՂ ԶՂԱՅՆԱՅԱՄ է -

Բայց ի՞նչ ըսենք, ի՞նչ կ'ուզես որ ընենք:

ՍԵՒԱԿ.-

ՏԻՐԱԿԱՆ -

ԵՐԳՈՒՄ...

ՊԱՀ ՄԸ ԼՈՒԹԻԻՆ, ԲՈՂՈՐՆ ԱՂ ԻՐԱՐՈՒ ԿԸ ՆԱՅԻՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ.-

ԻՐ ՏԻՐԱԿԱՆ ԶԱՅՆՈՎ -

Երդո՞ւմ... ի՞նչ բանի համար:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Մարդ առանց պատճառի երդում չընեք. մնաց որ, Աստուծոյ հան-
դէպ ունեցած հաւատքս կասկածելի է:

ՍԵՒԱԿ.-

Այստեղ, Աստուծոյ վկայութիւնը պէտք չէ երդուելու համար:

ՄԻՔԱՅԷԼ.-

ԼԱՒ ՄԸ ԶԷ ՀԱՍԿՅԱՄ -

Ուրե՞մն:

ՍԵՒԱԿ.-

ՈՏՔԻ ԵՈՐՀՐԳԱՒՈՐ -

Մեզի պէս մարդոց համար, խօսքը քաւական է:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Այս գեներին մէջ ըստածները զգացական ազդեցութեան տակ,
օդին մէջ փոշիանալու դատապարտուած են:

ՍԵՒԱԿ.-

Թող մեր այդ փոշիներուն վրայ, Հայրենիքը հիմնուի...

ԱՐԱՄ.-

...Մենեկներու... ՀԱՏԻԿ - ՀԱՏԻԿ -

ՍԵՒԱԿ.-

Այո, բայց արիասիրտ փաշերու մեռելներուն վրայ:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Բոլորս ալ դատապարտուած ենք - ԲԱՌԸ ԿԷՍ ԹՈՂԱԾ - մի ե-
րազեք Ռուբէն:

ՍԵՒԱԿ.-

ԸՄԲՈՍ ՋՂԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ -

Տեղիդ Սիրաքը յիշէ... քո գրած սա փառեակը... - Կ'ԱՐՏԱՍԱՆԷ -

Գրիչս դաշոյն եւ կաղամարս կարմիր

Սիրտը գազան ռոպիին:

ՎԱՐՈՒԺԱՆԻՆ ՇԱՊԻԿԸ ՔԱՇԵԼՈՎ -

Այս տողերը գրողը դուն շէի՞ր...

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ, ԱՆ ԱԼ ԸՄԲՈՍ ՋՂԱՅԻՆ -

Այո, այո, ես էի, բայց երանի թէ գրիչի տեղ սուր շարժած ըլլա-
լի...

ՄԻՔԱՅԷԼ.-

ԸՆԴՄԻՋԵԼՈՎ ԲՈՂՈՐՆ ԱԼ ՈՐ ԻՐԵՆՅ ՋԻՂԵՐՈՒՆ ՏԷՐԸ ՉԵՆ:

Հանդարտէ Վարուժան, անո՞ր ալ ժամանակը կայ... օր մը...

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

ՄԻՇՏ ԲՈՐԲՈՔԱՄ -

Օր մը, ո՞ր օրը, անա հիմա է այդ օրը, եւ մենք.. ՌՈՒԲԷՆԻՆ ԻՆՔ-
ՋԻՆՔ ՋՍՊԵԼՈՎ -

Լաւ, ըսէ Ռուբէն, ի՞նչ ձեռք երդում մը կ'ուզես որ ընենք...

ՍԵՒԱԿ.-

Թէ միշտ, գլուխնիս վեր, դէպի Արարատը պիտի փախնեմ. եթէ նոյն-
իսկ մահուան տանին մեզ:

ՍՐԱՄ.-

ԿԸ ԾՆՐԱԴՐԷ ՇԱՏ ՀԱՆԴԱՐՏ -

Կ'երդնում...

ՄԻՔԱՅԷԼ.-

ԳԼՈՒԽԸ ԽՈՆԱՐԶԵԼՈՎ -

Ես ալ...

ՌՈՒԲԷՆ ԵՒ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԴԷՊԻ ԽՈՒՔԸ Կ'ԵՐԹԱՆ, ՆԱԽ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
ՍՐԱՄ ՌՈՒԲԷՆ ԴԷՊԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ Կ՛! ԴԱՌՆԱՆ ԳԼՈՒԽՆԻՆ ՎԵՐ, ԱՅԴ
ՄԻՋՈՑԻՆ, ԴՈՒՐՄԻ ՃԵՐՄԱԿ ԲՈՒՐՈՒՅԻԹԸ ԳԼՈՒԽՆԻՆ ԿԸ ԼՈՒՍԱ-
ԻՈՐԷ - ԲՈՂՈՐՆ ԱԼ ՔԱՐԱՅԱՄ ԵՆ, ԼՈՅՍԵՐԸ ԿԱՄԱՅ - ԿԱՄԱՅ ԿԸ
ՄԱՐԻՆ, ՅԱՄԷՆ՝ ՄԻՆՉԵՒ ՍՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԻԱՐՏԸ ՆՈՒԱԳ -

ՍԵՒԱԿ Կ'ԱՐՏԱՍԱՆԷ՛

“ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿՈՒ ԳԱՆ”

“Ահա մենք կու գանք” - կ'ըսեն աճոճք որ
կու գան, շէ՛ք լսեք տրոփիւնն ահաւոր -
Մուրը շնչելէն աշխրհիս կուրցած
Ու արեան հոտէն ոնգունգնիս լայն բաց:

“Ահա մենք կու գանք, ուսով հրելով
Մեր ցաւին անհար դարստիւնով,
Երկրագունդիս վրայ, խաւարին մէջէն,
Բոլո՛ւր անոնց վրայ որ դեռ կը շնչեն...:

“Ահա մենք կու գանք անեղակորով
Մեր յոյսին կռակիք դաշապաշարներով
Խօսեցնելու անան՛ում կորած
Գերեզմաննոցներն համայնատար՛ծ...:

“Ահա մենք կու գանք ու մենք նզովքն ենք,
Ու խաւարին մէջ մխուած աէզը նենգ,
Վրէժներու հիդրան ենք փայփայելի,
Մե՛նք, սարսափահա՛ր ու սաշափելի...:

“Մենք՝ հին ուխտերու նո՛ւր ուխտագրնաց
Մենք՝ Սուսերը բիրտ ու Գիւրգն օրինաց.

Մենք՝ Յասման ջրվե՛ժը սարի կողէն.
Մենք՝ Աղջամուղջի ծընունդ լուսեղէն...:

“Ձեզի՛՝ որ քերծուած մեր մոռքերէն ձի՛զ
Հարսնիքի, մեղքի վրաններ կառուցիք...
Ու ձե՛զ՝ եւրոպեան դիք որ շնագիւն...
Սակարկեցիք մեր արեան լուսքեան գիւն...:

“Ձեր սրտին դռնե՛րը փակեցէք խույ,
Սուքե՛ր արեցէք, սրբեցէք զանխո՛ւյ,
Սըրեցէ՛ք ձեր խղնին վրայ քարացած,
Ու առամներուն վրայ ձեր գաւակաց...:

“Ահա մենք կու գա՛նք. հովերուն մէջէն
Զե՛ք լսե՛ր ոսկրեր որ շշնշեն...:
Ամէնքս ալ զագիր դիակ, խոռոչ զանկ,
Ահա մենք կու գանք, ահա մենք կու գանք...”:

ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿ

ԽՕՄՆԱԿ.-

Մովուն վրայ սահող լուս քեւնակին պէս...
Անոնք գիւնովցան առանց քննելու...
Ու լացին սրտի պէտքի մը հլու...
Անոնք խոկացին եղեմն ու ծնան
Անէտութեան մեծ հսկան նիրվանան,
Ու երագատես նագովրեցին հեզ...
Ու երկունքը հեշտ էր մահուան մը պէս...

ԽՕՄՆԱԿ.-

Լացը վերյիշում մըն է լուսեան
Թէ ի՞նչ ալ ըլլանք, մարդեր ենք միայն...

ԱՅՍ ՄԻՋՈՑԻՆ ԲԵՄԻ ՄԷՋՏԵՂԻ ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ՔԱՇՈՒԱՍ ԷՐ - ԵՐԲ
ԼՈՅԱԸ ԿԸ ՎԱՌԵՆ ԱՌԱԻՆԸ ԴԵՂԻՆ, ԲՈՂՈՐՆ ԱԼ ԿԱՐԾԵՍ ՅՈԳՆԱՍ
ՆՍՏԱՍ ԵՆ ԽՇՏԵԱԿՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՆ -

ԽՕՄՆԱԿ.-

Տիւմար միամիտներ ենք եղեր բոլորս ալ, որ երիտասարդ իրքի-
հատականներու խոստումներէն խարսեցանք:

ՄԻՔԱՅԷԼ.-

Ատալէք, Հիւրիէք, Միսավար...

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Արդարութիւն, Ազատութիւն, Հաւասարութիւն...

ՍԵՒԱԿ.-

Ես թե՛ր եմ այդ հաւասարութիւն կոչուած անմարդկային սուտին վրայ:

ԱՐԱՄ - (ՋՂԱՅԻՆ).

Սուտ, սուտ, բայց ուշ հասկցանք: Իսկ ես, պիտի շխարհում այդ բորենիին կեղծ առաջարկէն. իսկ եթէ մոլորիմ՝ սպանենեցէ՛ք զիս:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Պարզ խօսէ, լուսաբանէ որ հասկնանք...

ՍԵՒԱԿ - (ՀԵԳՆԱԿԱՆ).

Պարզ որ հասկնա՞ք, լա... (փախելով) Գիտցէ՛ք որ շատ մը բուրք հիւանդներու կարգին, Արապանըպաշի Խամայիլի աղջիկը կը դարմանեմ եւ, հանութ մարդկութեան, անխտիր ամէն շանք ի գործ դնելով, աղջիկը գրեթէ դարմանուած է:

ԱՐԱՄ.-

Երանի հայ ըլլար այդ աղջիկը:

ՍԵՒԱԿ.-

Թո՛ղ աղջիկը, հայրն է կարելորդ:

ՄԻՔԱՅԷԼ.-

Հա՞յրը - (զարմացած) ա՞ն ալ հիւանդ է.

ՍԵՒԱԿ.-

Ընդհակառակը, վագրի մը պէս առողջ է:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

ԱՆՀԱՄՔԵՐ

Վերջապէ՞ս, եզրակացութի՞ւն...

ՍԵՒԱԿ.-

Եւ այդ գազանային մարդը խոստացաւ փրկել զիս.

ԱՐԱՄ.-

Տեսա՞ր որ Աստուած ձայներնիս լսեց:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Փշկե՛լ... աղջիկը ազատած ըլլալո՞ւղ համար... ուրախ եմ:

ՍԵՒԱԿ.-

ԿՏՐՈՒԿ -

Ե՞ս, ոչ...

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Ինչո՞ւ, ապրիլը երջանկաբիւն է:

ՍԵՒԱԿ.-

Ինձի համար՝ վատութիւն է:

ՄԻՔԱՅԷԼ.-

Դուն խենդեցեր ես Ռուբէն...

ՍԵՒԱԿ.-

Խենդեցե՞ր... եթէ պայմանը ընդունիմ, խենդեցած եւ վատաբար խենդացած կ'ըլլամ:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

ԶՂԱՅԻՆ -

Պայմա՞ն... Ի՞նչ է պայմանը: ՍԵՒԱԿ ԼՈՒՌ ԿԸ ՄՆԱՅ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
ԶՂԱՅԻՆ - Ըսէ՛ որ հասկնամ:

ՍԵՒԱԿ.-

Քրֆանամ, մահմետական դառնամ:
ԲՈՂՈՐԸ ՔԱՐԱՅԱՄ ԻՐԱՐՈՒ ԿԸ ՆԱՅԻՆ -

ԱՐԱՄ.-

Քրֆանալ...

ՄԻՔԱՅԷԼ.-

Մահմետական...

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

ՇԱՏ ՅԱՄ ՉԱՅՆՈՎ - Իսլամ...

ՍԵՒԱԿ.-

Եւ անկէ վերջ, աղջիկը փրկած ըլլալուս համար... իբրեւ թէ ե-
րախտապարտ է ինձի եւ կ'ուզէ քրածիս փոխարէն, վաճառուէ զիս...
Մէկէն ԶՂԱՅԻՆ ՆՈՊԱՅՈՎ ԲԱՐՁՐ.

Եւ աղջիկն ալ որ սիրահարած է եղբր ինձի, կ'ուզէ ամուսնա-

ցընել ինձի հետ: Երբ ըսի թէ արդէն ամուսնացած եմ եւ երկու գա-
ւակ ունիմ... "Վնաս չունի, մեր կրօնքը ազատամիտ է, անոնք հոն
կ'ապրին, իսկ դուն ալ Աստուծոյ կրօնքը ընդունելով հոս կ'ապրիս:
Արդէն, վերադարձ շունիք, գիտե՞ս գոնէ աղջկանս կեանքին պէս,
ֆուկդ ալ ազատած կ'ըլլաս" - ըսաւ:

ԱՐԱՄ.-

ԼՈՌՈՒԹԵՆԷ ՄԸ ԵՏՔ -

Եթէ ընդունիս, գոնէ կեանքդ շահած կ'ըլլաս:

ՍԵՒԱԿ.-

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ -

Վատաբար դաւանանելով:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Մեզմէ մէկը պէտք է ապրի, ապագայ սերունդներուն պատմելու
համար այս անուրանալի, զագանային իրակաւութիւնը:

ՄԻՔԱՅԷԼ.-

Այո, դուն, մանաւանդ դուն պէտք է ապրիս...

ՍԵՒԱԿ.-

Իսկ դո՞ւք - ՎԱՐՈՒԺԱՆԻՆ - Դո՞ւն Վարուժան: - ԲՈՂՈՐԻՆ - Բո-
լորդ պիտի կարենայի՞ք այո ըսել եւ - ՆՈՂԿԱՆՔՈՎ - Եւ... քրքա-
նալ..

ՎԱՐՈՒԺԱՆ.-

Ոչ, բայց դուն, այսինքն, ֆու կացութիւնդ տարբեր է: Գրող, քա-
նաստեղծ եւ բժիշկ ալ ես նոյն ժամանակ եւ հայրենիքը պէտք ունի
ֆեզի:

ՍԵՒԱԿ.-

Թալաաք, իմ, ձեր եւ նոյնիսկ՝ կղերին, ինչ գիտնամ օրօրոցի
մանուկէն մինչեւ կաթնածախար պառաւին միջեւ տարբերութիւն չէ
դրած երբ հրահանգած է սապէս.

"ԹԱԼԱԱԹԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ"

*ՅԱՆԿԱՐԾ ԼՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ՄԱՐԻՆ, ԷՔՐԱՆԸ Կ'ԻՋՆԷ ՈՒ ԹԱԼԱԱԹԻ ՀԵ-
ՌԱԳԻՐԸ Կ'ԵՐԵՒԻ:*

ԱՅՍ ՄԻՋՈՅԻՆ, ԹՄԲՈՒԿԻ ՉԱՅՆ - ՔԱՆԻ ՄԸ ԲՈՊԷ ՎԵՐՋ ԿԸ ՄԱՐԻ -
ԼՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ՄԱՐԻՆ: ՄՈՒԹԻՆ, ԵՏԵԻՒ ՏԷՔՕՐԸ ԿԸ ՇՏԿՈՒԻ: ԺՈՂՈ-
ՎՈՒՐԳԸ ԲԱՆ ՉԻ ՏԵՍՆԵՐ: ԱՅԴ ՊԱՀՈՒՆ, ԽՕՍՆԱԿԸ ՈՐ ԿԻՆ ՄԸՆ Է,
ԲԵՄ ԿԸ ՄՏՆԷ: ՆԱԽՈՐԴ ԽՕՍՆԱԿԻ ԿԵՑԱՄԻՆ ՀԱԿԱՌԱԿ ԿՈՂՄԸ Կ՛ԵՐ-
ԹԱՅ: ՄԻՇՏ ԱԻԱՆ ՍԸՔՈՒՐԻՆ ՇԱՅՐԸ ԲՈՒՐՍՈՒԻԹ ՎՐԱՆ ՃԵՐՄԱԿ ԿԸ
ԼՈՒՍԱԽՈՐԷ, ՄԻՇՏ ՄԷՋՔԷՆ ՎԵՐ ԳՈՅ ԳՈՅՆ, ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԵՐԿԱՐ ՀԱ-
ԳՈՒՍՏ ՀԱԳԱՄ: ՄԻԱՅՆ ՉՈՐՄ ՏՈՂ ՔԵՐԹՈՒԱՄԸ ԿԱՊՈՅՏ ԼՈՅՍՈՎ
Կ՛ԱՐՏԱՍՄԷՆԷ, ՎԵՐՋԸ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՃԵՐՄԱԿ ԼՈՅՍ -

ԽՕՍՆԱԿ ԿԻՆ.-

“Ես կ’երթամ միշտ անձայրածիր
Դամբաններ են ումիս հեմֆեր,
Քեզ սիրող մեղմ սիւֆ մը պէտք էր,
Դուն փոքորիկին կուրծիդ բացիր...”

Աշխարհ... - ՀՈՍ ՃԵՐՄԱԿ ԲՈՒՐՍՈՒԻԹԸ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ - կու-
րացեր էր կարծես: Մարդը, մարդը կը սպաննէր, իսկ քաղաքագետ-
ները առանց սուրի, առանց բռնի կը սպաննէին ի շահ իշխող դա-
սակարգի պարարացման, ուռուցիկ սուտ խոստումներով կը ձըգ-
տէին միայն յաւերժացնել իրենց իշխանութիւնը:

Հայոց աղիազորմ աղերսանքներուն արձագանգը տարածուեւ էր
Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկաները, շատեր ուզեցին միջամտել, գիր-
ֆեր, քերթեր, հրատարակեցին կարեւալ առաջք առնելու համար այդ
զազանային արարներուն, բայց բոլորն ալ ցնդեցան օդին մէջ: Քա-
ղաքակիրք կոչուած տէրութիւններու ներկայացուցիչներուն եղած դի-
մումները անարդիւնք մնացին...

Բայց, Տիկին Զիլիմկիրեան ժաննի տակաւին յոյս ունէր, կ’ա-
պաւինէր այդ սուտ փրկիչներուն ուժին ու կը դիմէր ամենուն: Նոյն-
իսկ, օր մը, իր սեռակիցը եւ բուրք երիտասարդական շարժումներուն
շահակիրներէն մէկը եղող գրագիտունի Հալիտէ Էտիպի գնաց...

ԼՈՅՍԸ ԿԸ ՄԱՐԻ... ԽՕՍՆԱԿԸ ՈՐ ՆՈՅՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ՀԱՆՏԷՆ ՊԻՏԻ
ՄԱՐՄՆԱԽՈՐԷ, ՄՈՒԹԻՆ, ԳԼԽՈՒՆ ԼԱՉԱԿԸ ԴՐԱՄ, ՄՈՒԹԻՆ ՄԷՋ ԲԵ-
ՄԻՆ ԽՈՐՔԻՆ, ՀԱՆՏԷՒ ՍԵՆՆԱԿԸ ԳԱՅԱՄ Է - ԻՐ ՎՐԱՆ ԱՂՕՏ ԼՈՅՍԵՐ
ԿՈՒ ԳԱՆ: ԴԷՄ ԴԻՄԱՅ ԵՒ ԺԱՆՆԻԻ ՀԵՏ:

- ՊԱՏԿԵՐ Դ. -

ԺԱՆՆԻ.-

Եթէ ուզէի, կարող էի, ձեր ազդեցութիւնը մեծ է, յառաջդիմաւէր
կազմակերպութեան մօտ...

ՀԱՆՏԷ.-

...Քայց ես ի վերջոյ գրագիտունի եմ, նախարար շեմ քր...

ԺԱՆՆԻ.-

Ռուբէնն ալ ձեզի պէս գրագէտ է. դուք մարդու հոգիի լեզուն կը հասկնամ, անոր համար ձեզի կը դիմեմ:

ՀԱՆՏԷ.-

Տանդէն ալ գրագէտ էր, բայց դժոխքը պատկերացուց. իսկ Կէօ-
րէն ալ սատանան:

ԺԱՆՆԻ.-

Սեւակ մարդկութիւնը քարոզած է իր բժիշկի գիրքին մէջ. պատ-
մուածքները կարդացած էի:

ՀԱՆՏԷ.

Մէկ մասը:

ԺԱՆՆԻ.-

Ձեռքի ՏԵՏՐԱԿԸ ԵՐԿԱՐՆԵԼՈՎ -

Ահաւասիկ բարգմանութիւնները - ՏԵՏՐԱԿԸ ՏԱԼ Կ՝ՈՒԶԷ -
եւնդրեմ, աչք մը նետեցէք, բժիշկի մը գրութիւններն են վերջապէս:

ՀԱՆՏԷ.-

ԹՐԹԱԿԱՆ ԿԵՂՇԻՔՈՎ ԸԻՇԴ -

Գիտէ՞ք ո՛ր աստիճան զբաղած եմ, բայց տուէք ՏԵՏՐԱԿԸ Կ՝ԱՌ-
ՆԷ -

ԺԱՆՆԻ.-

Շնորհակալ եմ, կը վստահիմ ձեզի:

ՀԱՆՏԷ.-

Ես տօքթօր Սեւակի կարգ մը գրութիւնները կարդացած եմ...
Եւ զմայլած.

ԺԱՆՆԻ.-

Ձէի գիտեր որ բոլորն ալ բարգմանած են:

ՀԱՆՏԷ.-

Ոստիկանութիւնը շի քնանար... Երանի կարդացած չըլլայի...

ԺԱՆՆԻ.-

Ձեմ հասկնար, բայց ինչո՞ւ:

ՀԱՆՏԷ.-

Որովհետև, այն աստիճան առիճնող են որ, մարդ ախմայ կը տարուի:

ԺԱՆՆԻ.-

Պատի է ձեր գնահատանքին արժանանալ:

ՀԱՆՏԷ.-

Եւ այդ, գեղեցիկ է բանք, շքեւու համար յեղաշրջական գրութիւնները գլոյս գործոցներ են, որոնք հայ ժողովուրդը կ'արքնցնեն եւ այդ գարբուսը ինքնին յանցանք է արդէն:

ԺԱՆՆԻ.-

..Ուրեմն, ըստ ձեզի, մարդասիրութիւնը եւ ազգասիրութիւնը յանցանք են... եւ, Ռուբէն այդ բանին համար...

ՀԱՆՏԷ.-

Այո, այդ բանին... ժողովուրդին վրայ ունեցած ազդեցութեան համար պիտի...

ՀՈՍ ՎԵՐՍՏԻՆ ԼՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ՄԱՐԻՆ - ԵՒ ՏԵՈՒՐ ՆՈՒԱԳ -

- Վ Ե Ր Ջ Գ. -

ԽՕՄՆԱԿ.-

ՀԱԿԱՌԱԿ ԿՈՂՄԷՆ ԿԸ ՄՏՆԷ - ԼՈՅՍԸ ՃԵՐՄԱԿ ՎՐԱՆ -

Խեղճ տիկին Սեւակ, շէր գիտեր թէ Հալիտէ էտիպ կոչեցեալ զըրագիտունին իսլամացած հրեայ բարունապետի մը աղջիկն էր եւ իր հակաբրիստոնեայ ազգայնամու գրութիւններով ու հառերով ամբոխները կը գրգռէր քրիստոնեաներուն դէմ: Նոյնպէս խեղճ Տիկ. Սեւակ կ'անգիտանար որ... Հալիտէ էտիպ Սելանիկցի հրեայ դաւանափոխ Տէօնմէներու խումբին մաս կը կազմէր, որոնք Երիտասարդ Քուրբե-րու շարժումը ստեղծեցին Սելանիկի մէջ... Անոնք առաջնորդներն էին Էքքիհատի այն վարիչներուն, որ 1915ին հայ ազգին ամբողջական քնաջնջման որոշումը տուին...

Այո, որոշումը տուին ու տարին այդ գիշեր եւ... մտքի ասպետները գացին... այդ անվերադարձ տարուողներէն մէկն էր ՌՈՒՐԻՆ ՍԵՒԱԿ որ իր գացող մարդը քերթուածով կարծես նախազգացած էր արհաւիրքը գալիսին՝ երբ կը գրէր.- Չեմ գիտեր ո՛վ, Չեմ գիտեր ո՛ր...

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԸ ԿԸ ՄՏՆԷ - ԼՈՅՍԸ ՃԵՐՄԱԿ ՎՐԱՆ - ԱՆ ԿՈՒ ԳԱՅ,
ԽՕՍՆԱԿԸ ՄԷԿ ԿՈՂՄԷՆ ԿՆԵՐԹԱՅ -

Գ Ա Յ Ո Ղ Մ Ա Ր Դ Ը

Ձեմ գիտեր ո՛վ, շեմ գիտեր ո՛ւր
Կ՛երթայ...: Հի՛ն, հի՛ն ասպետ մ՛է լուռ,
Կ՛ըսեն՝ ձիո՛ն վրայ տխուր
Կ՛երթայ շո՛ւտ, շո՛ւտ, շեմ գիտեր ո՞ւր...:

Կը տեսնեմ մեծ շուֆն իր նիհար
Վերջալոյսին, ամպերէն վար,
Սեւ նժոյգին վրայ հոգեվար
Սարէ՛ն կ՛երթայ, շեմ գիտեր ո՞ւր...:

Կ՛երթայ շո՛ւտ, շո՛ւտ, ու շի տեսներ
Որ ետեւէն բի՛ւր կմախֆներ
Ա՛լ վազելէն շատ են յոգներ,
Ան կ՛երթայ շո՛ւտ, շեմ գիտեր ո՞ւր...:

Կ՛ըսեն դղեակ մ՛ուռի աղուար
Կամ ուխտ մը սուրբ, սէր մ՛հեռաւար,
Ու հո՛ն կ՛երթայ...: Եւ գիտեմ որ
Տապան մ՛ուռի, շեմ գիտեր ո՞ւր...:

- ՊԱՏԿԵՐ Ե. -

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԻՄՐՏԻՆ, ԴՈՒՐՄԷՆ ՏԻԿԻՆ ՍԵՒԱԿԻ ՁԱՅՆԸ
ՈՒԺԳԻՆ ԿԸ ԼՍՈՒԻ:

ԺԱՆՆԻ.-

ԴՈՒՐՄԷՆ -

Սուտ կը խօսիս, կը խաբես զիս Պետրի Պէյ, մի մոռնար որ գեր-
մանացիներուն հրամանին տակ ես, ուրեմն ուղղակի պիտի դիմեմ...
գերման դեսպանին:

ԽՕՍՆԱԿ.-

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՎ -

Էֆսելանս... ԻՐ ՏԵՂԷՆ - Վանկէնհայմին, որուն անաչառ, ահ-

կողմնակալութեան վրայ յոյս ունէր աւաղ... Օրերով դեսպանատան շեմը մաշեցուց, մինչ ի վերջոյ, օր մըն ալ Հեր վանկէնհայմը զիջանեցաւ ու զինքը ընդունեց:

ԱՅՍ ԽՕՄՔԵՐԷՆ ՎԵՐՋ - ԽՕՍՆԱԿԻՆ ՎՐԱՅԻ ԼՈՅՍԸ ԿԸ ՄԱՐԻ - ԲԱՅՅ ԱՅՍ ԸՍՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՄԻՋՈՅԻՆ ԲԵՄԻ ԽՈՐՔԻ ՊԱՏՈՒՀԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ ԲԱՐԱԿԱՆ ՄԸ ԴՐՈՒԱԾ Է ՈՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԱԶԴԵՅԻԿ ԳԾՈՒԱԾ Է ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԶԻՆԱՆՇԱՆԸ, ՄԷՋԷՆ ԿԸ ԼՈՒՍԱԻՈՐՈՒԻ ԴՈՒՐՄԷՆ ՃԵՐՄԱԿ, ՆԵՐՄԷՆ ԿԱՐՄԻՐ, ԶԻՆԱՆՇԱՆԻՆ ՏԱԿ ՆՍՏԱԾ Է ԱՆ ՈՍԿԵԶՕԾ ԹԻԿՆԱԹՈՐԻ ՄԸ ՎՐԱՅ, ԱՌՋԵՒԸ, ՄԵԾ ԳՐԱՍԵՂԱՆ, ՏԻԿԻՆ ՍԵՒԱԿ ԴԷՄԸ ԿԵՅԱԾ, ԼՈՅՍԸ ԶԻՆԱՆՇԱՆԸ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԶԻՆՔԸ ԿԻՍՈՎ ԿԸ ԼՈՒՍԱԻՈՐԷ:

ԺԱՆՆԻ.-

ԿԱՐԾԵՍ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ.-

...Ահա էֆսելանս իրականութիւնը: ՊԱՅՈՒՍԱԿԸ ԲԱՆԱԼՈՎ, ՊԱՀԱՐԱՆՆԵՐ ԿԸ ՀԱՆԷ, ՅՈՅՅ ԿՈՒ ՏԱՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ, ԲՈՂՈՐԻՆ ՎՐԱՅ ՆՈՅՆ ԿՆԻՔԸ ԿԱՅ -

«Փարթի Սան Լեստէ Տ'ատրէս» (ձեկնած՝ առանց հասցէ ձգելու):

ՎԱՆԿԷՆՀԱՅՄ.-

Պատեռազմի մէջ եմք, անոր համար հասցէ չի գրուիր..

ԺԱՆՆԻ.-

Քայց ճակատ շեն տարուած, մնաց որ սպայ էր քուրք բանակին մէջ. բայց առանց համազգեստի տարին, շատ մտահոգ եմ: Բանակին մէջ, բժիշկ հարիւրապետ մըն էր ամուսինս... Կը խնդրեմ ձեզմէ որ ձեր միջնորդութիւնը շխնայէք, քիստոնեայ էք վերջապէս եւ ինձ նման գերմանացի:

ՎԱՆԿԷՆՀԱՅՄ.-

Իսկ ձեր... - ՍԵՂԱՆԻՆ ՎՐԱՅԷՆ ԶԳՈՒԱԾ ՊԱՀԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ ԱՌՆԵԼՈՎ, ԿԸ ՆԱՅԻ, ԱՆՈՒՆԸ ԿԸ ԿԱՐԴԱՅ.. Ռուրէն Սեւակ կոչեցեալ ամուսինը, հայ:

ԺԱՆՆԻ.-

Այո, հայ, եւ, սիրած եմ զինքը, մարդասէր բժիշկ, եւ բանաստեղծ մըն ալ է:

ՎԱՆԿԷՆՀԱՅՄ.-

...Այդ է արդէն տառուելուն պատճառը..

ԺԱՆՆԻ.-

Այսինքն՝ բժիշկ բանաստեղծ ըլլա՞լը...

ՎԱՆԿԷՆՀԱՅՄ.-

ՈՏՔԻ Կ'ԵԼԼԷ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԶԵՒՈՎ - Ոչ տիկին, հայ ըլլալը...
ՅԱՆԿԱՐՄ ՓՈԽԵԼՈՎ - Ի վերջոյ, ասոնք երկրի մը ներքին ֆաղափա-
կանութիւնն է եւ մենք իրատուն շունին միջամտելու:

ԺԱՆՆԻ.-

Բայց այդ նոյն երկրին բանակը ձեր հրամանատարութեան հե-
թակայ է: Ձեր իսկ զէնքերով զինուած եւ ձեր ամենահատարած
դաշնակիցը եւ...

ՎԱՆԿԷՆՀԱՅՄ.-

ԿԵՅՆԵԼՈՎ

Կ'ազդարարեմ տիկին որ ֆաղափականութեամբ չզբաղիք, ապա թէ
ոչ... տակաւին, ՊԱՌԻԶԱ - գերմանացիի հանգամանքնիդ, խնդրոյ ա-
ռարկայ կրնայ ըլլալ...

ԺԱՆՆԻ.-

ԶՂԱՅՆԱՅԱԾ ՊԱՅՈՒՍԱԿԷՆ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՍՐՈՐԸ ՀԱՆԵԼՈՎ, ՍԵ-
ՂԱՆԻՆ ԿԸ ՆԵՏԷ -

Եթէ ասով է որ գերմանացիի հանգամանքս խնդրոյ առարկայ պի
տի ըլլայ, հրամանեցէք, մի մտռեմ որ երկու զաակ ունիմ որոնք ինձ-
մէ, այսինքն՝ գերմանացի մօրմէ ծնած են:

ՎԱՆԿԷՆՀԱՅՄ.-

...Բայց հայ հօրմէ... խորհուրդ կու տամ ձեզի որ չզբաղիք ֆա-
ղափականութեամբ որ...

ԺԱՆՆԻ.-

ԱՆՄԻԶԱՊԷՍ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՎ -

...Ոտքի վրայ ֆնացնելու արուեստն է:

ՎԱՆԿԷՆՀԱՅՄ.-

Ուշադրութիւն տիկին, շատ առաջ կ'երբաք, մի մտռեմ որ եւ
Գերմանիան եւ Քայզերը կը ներկայացնեն:

ԺԱՆՆԻ.-

ՇԱՏ ՏԻՐԱԿԱՆ, ԽՈՐՀՐԳԱՆՇԱՆԸ ՅՈՅՑ ՏԱԼՈՎ -

Ուրեմն հեռագրեցէք Քայզերին որ վերջ տայ այս գազանային ա-
րարքներուն, անշուշտ, եթէ տակաւին մարդկային բջիջը չէ մեռած իր
մէջ:

ՎԱՆԿԷՆՆԱՅՄ.-

Կը յանդգնի՞ք Քայգերը վարկաբեկել..

ԺԱՆՆԻ.-

Եթէ վաւերացնէ Օսմանցիին ֆաղափականութիւնը - ԲԱՐՁՐ - ա-
յն...

ՎԱՆԿԷՆՆԱՅՄ.-

Օսմանցիին, քուրքը մեր հաւատարիմ դաշնակիցն է եւ ազատ է...

ԺԱՆՆԻ.-

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՎ -

Ազգ մը բնաշնչելու..

ՎԱՆԿԷՆՆԱՅՄ.-

ԶՂԱՅՆԱՅԱՄ.-

Պատերազմ է, եթէ պէտք ըլլայ...

ԺԱՆՆԻ.-

ՊԱՌԻՉԱՅԷ ՄԸ ԵՏՔ, ՎԱՆԿ ԱՌ ՎԱՆԿ -

Երկու զաւակ ունիմ, այնպէս մը պիտի դաստիարակեմ զանոնք
որ մարդ... ՊԱՌԻՉԱ - հայ մեծնան ու ձեզպէսներուն, այսինքն՝ Պիս-
մարբներուն եւ Թալաաբներուն վրէժը լածեն..

ՎԱՆԿԷՆՆԱՅՄ.-

Շանքա՞ժ...

ԺԱՆՆԻ.-

Աւետարանին մէջ սապէս կ'ըսէ.- "ով որ սուրով կը սպաննէ,
սուրով պիտի սպաննուի...

ՎԱՆԿԷՆՆԱՅՄ.-

Շատ առաջ կ'երթաք - ԽԻՍՏ - կ'ազդարարեմ..

ԺԱՆՆԻ.-

Ընդհակառակը, շատ ետ եմ մնացեր...

ՍԵՂԱՆԻՆ ՎՐԱՅԷՆ ԱՆՅԱԳԻՐԸ ԱՌՆԵԼՈՎ -

Առէք այս անցագիրը, տուէք ձեր Պիսմարբին, ճիշդ այսպէս...

ԵՐԵՄԻՆ ՆԵՏԵԼՈՎ -

Եթէ արիւթիւնը ունիք անշուշտ.

ԱՐՉԱՄԱՐՉԱՆՔՈՎ -

Էփսեյանս Վանկէնհայմ...

ՎԱՆԿԷՆՆԱՅՄ.-

ԶԱՅՐԱՅԱՄ ԲԱՐՁՐ -

Գերմանիան քեզ նման դաւաճաններու պէտք չունի:

ԺԱՆՆԻ.-

Քու՛ն դաւաճանե՛քը դուք է՛ք... Դուք՝ Ազգ մը սպանե՛ն սալով... մարդկութեան դաւաճանե՛ցիք...

- Վ Ե Ր Զ Ե. -

ԽՕՍՆԱԿԸ - ԱՆԿԻԻՆԷՆ ԼՈՅՍԸ ՃԵՐՄԱԿ ՎՐԱՆ - ԿԱՐԴԱԼՈՎ -
ԽՕՍՆԱԿ ԿԻՆ.-

Կը տառապիմ: Աստուծոյ սիրոյն ազնուութիւնը ունեցէ՛ք երբայ տեսնելու տիկին Վարուճանը եւ իրեն հարցնելու թէ ի՞նչ եղած է մօն-սենեկէօր Տոլլիի աշխատութեան առդիւնքը ամուսնին մասին: Ինձի հա մար, առիկա մեծ կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ դեռ ձեռքս ապա-ցոյց մը չունիմ՝ Ռուբէնի մահուան մասին եւ կը յուսամ տակաւին: Դարձեալ կը խնդրեմ ձեզմէ որպէսզի իմ կողմէս աղաչէ՛ք Կոմի-տաս Վարդապետին հոգեհանգիստ մը կատարելու համար:

Սպասելով անհամբեր ձեր պատասխանին

ԺԱՆՆԻ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Տիկին Զիլինկիրեանի վերջին նամակներէն մէկն էր: Տակաւին կը յուսար, կամ՝ յուսալ կ'ուզէր:

«Ինչ դժոգակ բան է անյուսութեան մէջ յուսալ: Ամէն ատեն որ կը յիշեմ տիկին Զիլինկիրեանի այս նամակը եւ մանաւանդ հոգեհանգիս-տի պարագան, հոգիս սարսուտի լոգանքի մը տակ կը դողդղայ...» կը գրէ իր յիշատակներուն մէջ Մերուճան Պարսամեան:

Ամբողջ ցեղ մը անյուսութեան մէջ կը յուսար այդ օրերուն: Քա-ղաքակիրթ կոչեցեալ աշխարհը, խլացեր, կուրացեր էր ի դիմաց զը-սաներորդ դարու արշալոյսին խաղացուած այդ արիւնաթաթախ ող-բերգութեան որ կը կոչուէր՝

ՀԱՅ ԱԶԳԸ ԲՆԱԶՆՁԵԼ ԱՇԽԱՐՀԻ ԵՐԵՍԷՆ -

ՆԵՐՍԷՆ ԷՔՈՅՈՎ ԱՅՍ ՏՈՂԸ -

«Լուս էր աշխարհ, կարծես մեռած էր Աստուած: Մարդը դադրած էր մարդ ըլլալէ»:

Սեւակ որքան պարզ, բայց խոր իմաստութեամբ կը պատկերա-ցընէ մարդկութիւնը, սապէս վերլուծելով:

ԽԻՂՃԸ ԲԱՌ ՄԸՆ Է ԼՈԿ, ՄԱՐԴԸ ՄԵՔԵՆԱՑ:

ՄԷՐԸ ՀԱՇԻԻ ՄԸՆ Է, ԿՐԾՆՔԸ՝ ԴՐԱՄ, ՍՈՎԱԼԼՈՒԿ, ԿԻՍԱՄԵՌ ՀԱ ՅԸ ԻՐ ՄԱՍ ՄԸ ՎԵՐԱՊՐԱՄ ՈՐԲՈՒԿՆԵՐՈՎ, ԽՆՁ ԿԱՐՈՂ ԷՐ ԸՆԵԼ ՄՈ-ԽԻՐՆԵՐՈՒ ՎՐԱՑ ՎԵՐԱՊՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ԱՆՕԹԻ ԵՐԵՊԱՆ ՀԱՅ, ՀԱՅ, Կ՝ԱՂԱՂԱԿԷՐ, ԽՆՁ Կ՝ԸՆԷ ԵՐԲ ԱԶԳ ՄԸ ԿԸ ՄՆԱՑ ԱՆՕԹԻ, ԿԸ ԴԻՄԷ ԱԿԱՄԱՑ ԺԱՆԳՈՏ ԴԱՆԱԿԻ:

ԽՕՍՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԼՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ՄԱՐԻՆ, ԲԵՄ ԿԸ ՄՏՆԵՆ ԿԱՐԳՈՎ Ե-
ՐԵՔ ՀՈԳԻ, ՄԷՋՏԵՂԻ ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ՔԱՇՈՒԱՄ Է - ԱՐՏԱՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ
ՎՐԱՅ ԿԱՐՄԻՐ - ՃԵՐՄԱԿ - ԿԱՊՈՅՏ ԼՈՅՍ:

ԽՕՍՆԱԿ.-

Դանակդ աղիֆիդ խօրէ ու դարձուր...

Իրենց ֆաջաբար մեռնիլ սորվեցուր:

Քաջաբար մեռնիլ սորվեցնող բանուորը այսօր, մեզի՝ ցեղիդ ա-
րիաբար ապրիլ սորվեցուց: Այլասերումէ կը վախնայիր բազմաշար-
շար Սեակ, ու մեզի սապէս պատգամեցիր "Մեզի նոր Ոսկեղար մը
պէտք է, նոր Ոսկեղար մը: Այլասերո՞ւմ, ոչ, Վերածնո՞ւնդ..."

Մարգարէանման գուշակութեամբ գալիք սերունդներէն պահան-
ջեցիր նոր Միտէր, նոր Սիրտեր, նոր Հոգիներ դարբնել...

Դարբնեցինք վարպետ -

Արնաշող Վերածնունդով -

"Գառնուկի պէս անգէն ցեղ մը ամէն օր, ամէն ժամ կը յօշո-
տուի":

ՅԱՆԿԱՐԾ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՏ ԱԶԴՈՒ ՔԱՅԼԵՐԳ, ԲԱՅՅ ՅԱՄ ՀԵՌ-
ՈՒՔՆ -

Երեսանէն Կովկասեան Լեռներէն - Տուապսէ - Նովորոսիսկ - Կերչ
- Թէոդոսիա - Մինսկ - Վարշաւա - Պերլին 1945 Մայիս 9-ը... Պեր-
լինի Ռայխսդակը - Յաղթանակ...

Այո, Երկրորդ Համաշխարհային Պատերազմը, որ այդ օր, 1945
- 9 Մայիսին վերջ գտաւ:

Այն Պիսմարկեան Բարլամէնտէն ուր օսմանցիներուն հետ համա-
կարծիք, հայ ցեղին բնաջնջման մէքոտները կը բնորոշուէր: Այդ
քուականին ժեներալ Նուէր Գէորգի Սաֆարեանի գլխաւորած հայկա-
կան 85-րդ Թամանեան զօրամասի 524-րդ հրաձգային Գնդի դրօշակը
հայ զինուորներու պողպատակուտ ձեռամբ ծածանեցաւ Ռայխսդակի
վրայ...

ԺԵՆԵՐԱԿ ՍԱՖԱՐԵԱՆ ԶԱՅԼԱՍԵՐԱՄ ՎԵՐԱՊՐՈՂ ՀԱՅՆԵՐԷՆ ՄԷԿՆ
ԷՐ ԱՀԱ...

ՔԱՅԼԵՐԳԸ ԿԸ ԶՕՐԱՆԱՅ -

- Վ Ե Ր Զ -

